

Ε΄ Ευρωπαϊκό Συνέδριο Νεοελληνικών Σπουδών
της Ευρωπαϊκής Εταιρείας Νεοελληνικών Σπουδών
Θεσσαλονίκη, 2-5 Οκτωβρίου 2014

*Συνέχειες, ασυνέχειες, ρήξεις
στον ελληνικό κόσμο (1204-2014):
οικονομία, κοινωνία, ιστορία, λογοτεχνία*

Πρακτικά ∞ Proceedings

5th European Congress of Modern Greek Studies
of the European Society of Modern Greek Studies
Thessaloniki, 2-5 October 2014

*Continuities, Discontinuities, Ruptures
in the Greek World (1204-2014):
Economy, Society, History, Literature*

Τόμος Α΄

Επιμέλεια:
Κωνσταντίνος Α. Δημάδης

Ευρωπαϊκή Εταιρεία Νεοελληνικών Σπουδών
Αθήνα 2015

Συνέχειες, ασυνέχειες, ρήξεις
στον ελληνικό κόσμο (1204-2014):
οικονομία, κοινωνία, ιστορία, λογοτεχνία

Continuities, Discontinuities, Ruptures
in the Greek World (1204-2014):
Economy, Society, History, Literature

Τόμος Α΄

Την ευθύνη της έκδοσης έχει το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΕΝΣ
E-mail: dimadis@zedat.fu-berlin.de

ISBN (vol.) 978-960-99699-8-7

ISBN (set) 978-618-81771-3-0

Σελιδοποίηση - τυπογραφική φροντίδα:
Jorge Lemus Pérez (lemus777@gmail.com)

Copyright © 2015:

Ευρωπαϊκή Εταιρεία Νεοελληνικών Σπουδών (ΕΕΝΣ)

European Society of Modern Greek Studies

www.eens.org

Ε΄ Ευρωπαϊκό Συνέδριο Νεοελληνικών Σπουδών
Θεσσαλονίκη, 2-5 Οκτωβρίου 2014

Π ρ α κ τ ι κ ά

**Συνέχειες, ασυνέχειες, ρήξεις
στον ελληνικό κόσμο (1204-2014):
οικονομία, κοινωνία, ιστορία, λογοτεχνία**

Τόμος Α΄

Ε π ι μ έ λ ε ι α:

Κωνσταντίνος Α. Δημάδης

Ευρωπαϊκή Εταιρεία Νεοελληνικών Σπουδών
Αθήνα 2015

5th European Congress of Modern Greek Studies,
Thessaloniki, 2-5 October 2014

P r o c e e d i n g s

***Continuities, Discontinuities, Ruptures
in the Greek World (1204-2014):
Economy, Society, History, Literature***

Vol. 1

Edited by
Konstantinos A. Dimadis

European Society of Modern Greek Studies
Athens 2015

Ε΄ Ευρωπαϊκό Συνέδριο Νεοελληνικών Σπουδών
της Ευρωπαϊκής Εταιρείας Νεοελληνικών Σπουδών (ΕΕΝΣ)
Θεσσαλονίκη, 2-5 Οκτωβρίου 2014

***Συνέχειες, ασυνέχειες, ρήξεις στον ελληνικό κόσμο (1204-2014):
οικονομία, κοινωνία, ιστορία, λογοτεχνία***

Το Συνέδριο διοργανώθηκε
από την Ευρωπαϊκή Εταιρεία Νεοελληνικών Σπουδών
σε συνεργασία
με τα Τμήματα Φιλολογίας και Ιστορίας και Αρχαιολογίας
της Φιλοσοφικής Σχολής
του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης,
με τα Τμήματα
Βαλκανικών, Σλαβικών και Ανατολικών Σπουδών και
Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης
του Πανεπιστημίου Μακεδονίας, και
με τη Σχολή Ανθρωπιστικών Σπουδών
του Διεθνούς Πανεπιστημίου της Ελλάδος

Με την ευγενική υποστήριξη
ΙΔΡΥΜΑ ΙΩΑΝΝΟΥ Φ. ΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ

With the kind support of
THE J. F. COSTOPOULOS FOUNDATION

Οργανωτική επιτροπή
του Ε΄ Ευρωπαϊκού Συνεδρίου Νεοελληνικών Σπουδών

Πρόεδρος:

Κωνσταντίνος Α. Δημάδης (Πρόεδρος της ΕΕΝΣ)

Συντονιστής:

Δημήτρης Σταματόπουλος (Πανεπιστήμιο Μακεδονίας)

Μέλη:

Τάσος Α. Καπλάνης (Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης)

Γεωργία Φαρίνου – Μαλαματάρη (Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης)

Τεχνική γραμματεία:

Πάυλος Βασιλειάδης

Εύα Παπαευθυμίου

Επιστημονική επιτροπή
του Ε΄ Ευρωπαϊκού Συνεδρίου Νεοελληνικών Σπουδών

Πρόεδρος και συντονιστής:

Konstantinos A. Dimadis (Freie Universität Berlin)

Μέλη:

Γιώργος Αγγελόπουλος (Πανεπιστήμιο Μακεδονίας)

Χάρης Αθανασιάδης (Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων)

Vangelis Calotychos (Columbia University)

Hagen Fleischer (Εθνικόν και Καποδιστριακόν Πανεπιστήμιον Αθηνών)

David Holton (University of Cambridge)

Νίκος Θεοτοκάς (Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών)

Τάσος Α. Καπλάνης (Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης)

Γεώργιος Δ. Κοντογιώργης (Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών)

Marc D. Lauxtermann (University of Oxford)

Francisco Morcillo Ibañez (Albacete, Centro de Estudios Bizantinos, Neogriegos y Chipriotas)

Moschos Morfakidis Filactos (Universidad de Granada / Centro de Estudios Bizantinos, Neogriegos y Chipriotas)

Maria Oikonomou – Meurer (Universität Wien)

Γιώργος Π. Πεφάνης (Εθνικόν και Καποδιστριακόν Πανεπιστήμιον Αθηνών)

Walter Puchner (Εθνικόν και Καποδιστριακόν Πανεπιστήμιον Αθηνών)

Δημήτρης Σταματόπουλος (Πανεπιστήμιο Μακεδονίας)

Ερασμία – Λουίζα Σταυροπούλου (Εθνικόν και Καποδιστριακόν Πανεπιστήμιον Αθηνών)

Dimitris Tziovas (University of Birmingham)

Henri Tonnet (Université de Paris IV-Sorbonne)

Άλκης Χαραλαμπίδης (Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης)

Karen Van Dyck (Columbia University)

**Το πρόγραμμα του Συνεδρίου
είναι αναρτημένο στον ιστότοπο της EENS
www.eens.org**

Διοικητικό Συμβούλιο της EENS (2010-2014)

Konstantinos A. Dimadis, Γερμανία (Πρόεδρος)
Marjolijne C. Janssen, Ηνωμένο Βασίλειο (Αντιπρόεδρος)
Javier Alonso Aldama, Ισπανία (Γραμματέας)
Anna Chikovani, Γεωργία (Ταμίας)
Tudor Dinu, Ρουμανία (Μέλος)

Αναπληρωματικά μέλη:
Stéphane Sawas, Γαλλία
Anna Maria Zimbone, Ιταλία

Διοικητικό Συμβούλιο της EENS (2014 -)

Konstantinos A. Dimadis, Γερμανία (Πρόεδρος)
Vassilios Sabatakakis, Σουηδία (Αντιπρόεδρος)
Tudor Dinu, Ρουμανία (Γραμματέας)
Alceste Sofou, Γαλλία (Ταμίας)
Moschos Morfakidis – Filactós, Ισπανία (Μέλος)

Αναπληρωματικά μέλη:
Anastasia Danaé Lazaridis, Ελβετία
Ana Chikovani, Γεωργία
Tatiana Markaki, Ολλανδία

Τόμος Α΄

Θεματικές ενότητες και υποενότητες

1. Εννοιολογήσεις των κρίσεων
2. Μεταβολές του θρησκευτικού παραδείγματος
3. Μεταβολές του πολιτικού / οικονομικού παραδείγματος
 - 3.1. Κοινωνικοί μετασχηματισμοί και ιδεολογικές αναζητήσεις στο ύστερο Βυζάντιο και στα χρόνια της οθωμανικής κυριαρχίας
 - 3.2. Κοινότητες σε μετάβαση και η συγκρότηση των θεσμών του νεοελληνικού κράτους
 - 3.3. Ιδεολογικές κρίσεις και συγκρούσεις και η ιστοριογραφική τους αποτύπωση (19ος-20ός αι.)
 - 3.4. Στάσεις απέναντι στην αρχαιότητα
 - 3.5. Διαβαλκανικές και διευρωπαϊκές σχέσεις
4. Η εκπαίδευση και οι προκλήσεις των θεσμικών αλλαγών
 - 4.1. Ζητήματα ιστορίας της εκπαίδευσης, μειονοτική εκπαίδευση και σύγχρονες εκπαιδευτικές αλλαγές
 - 4.2. Συνέχειες, ασυνέχειες και ρήξεις στα σχολικά εγχειρίδια. Ζητήματα διδακτικής

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ Α΄ ΤΟΜΟΥ

Πρόλογος (Κ. Α. Δημάδης)	21
--------------------------------	----

1. Εννοιολογήσεις των κρίσεων

Βασιλική Παπαγεωργίου: Κρισιακό τοπίο και ΜΜΕ: μετατοπίσεις του δημόσιου λόγου και νέα πολιτισμικά πρότυπα στην περίπτωση της ελληνικής τηλεόρασης	31
Παρασκευή Δεληκάρη: Απόπειρες αμφισβήτησης της «κρίσης» ως ηγεμονικής πολιτισμικής μεταφοράς, με όρους κοινωνιολογίας της τέχνης	65
Κώστας Θεολόγου: The “priblic” (a modern-Greek particularity) and public space in modern Greece	81

2. Μεταβολές του θρησκευτικού παραδείγματος

Αθανάσιος Σωτ. Τζιερτζής: Εκκλησιαστική συνέχεια και ρήξη μετά την προσάρτηση των Νέων Χωρών: οι θέσεις του Μητροπολίτου Σερρών Αποστόλου Χριστοδούλου (1909-1917) για τις σχέσεις Εκκλησίας – Πολιτείας και η στάση του απέναντι στο Οικουμενικό Πατριαρχείο και την Εκκλησία της Ελλάδος	99
Μ. Γ. Βαρβούνης, Νάντια Μαχά – Μπιζούμη: Συνέχειες και ασυνέχειες στην ελληνική παράδοση των ιερατικών αμφίων (19ος–20ός αιώνας)	125
Carlos Martínez: Με το βλέμμα στο Ισλάμ. Ο διάλογος μεταξύ Μανουήλ Β΄ και ενός Mudarris	147
Μαίρη Μαργαρώνη: Η εξάπλωση της Μπαχάι Πίστης από το Ιράν στην Ελλάδα: Συμβολή στην ιστορία και τον πολιτισμικό βίο των ελληνικών θρησκευτικών μειονοτήτων	159
Αλέξανδρος Σακελλαρίου: Μορφές αθεΐας στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία: πολιτισμικές ρήξεις εντός ενός ελληνορθόδοξου κοινωνικού περιβάλλοντος	179
Δημήτρης Αγγελής: Η πρόσληψη των νεοορθοδόξων από τα περιοδικά λόγου και στοχασμού	197

3. Μεταβολές του πολιτικού / οικονομικού παραδείγματος

3.1. Κοινωνικοί μετασχηματισμοί και ιδεολογικές αναζητήσεις στο ύστερο Βυζάντιο και στα χρόνια της οθωμανικής κυριαρχίας

Daniel Hernández San José: The Perception of Justinian in the Latin West: Considerations from Dante's Works	211
Χαράλαμπος Μηνάογλου: Επιστροφή, συνέχεια ή καινά δαιμόνια; Ο άλλος «Ελληνισμός» του Πλήθωνα	225
Στέλιος Μουζάκης: Πρακτικές, συμπεριφορές και ρήξεις στον αγροτικό κόσμο. Βροντολόγια-σεισμολόγια-νομοκανόνες 17ου-18ου αιώνα. Καταχρηστικές παρεκκλίσεις στη διαχείρισή τους	237
Tudor Dinu: Οι ηγεμονίες του Νικόλαου Μαυροκορδάτου στη Βλαχία – ορόσημο στον τρόπο διακυβέρνησης των Παραδουνάβιων Ηγεμονιών;	265
Stefan Petrescu: Συνέχειες και ασυνέχειες στην οργάνωση και τη λειτουργία του ελληνόφωνου κόσμου των παραδουνάβιων ηγεμονιών κατά το πρώτο μισό του δέκατου ένατου αιώνα	281

3.2. Κοινότητες σε μετάβαση και η συγκρότηση των θεσμών του νεοελληνικού κράτους

Ντίνα Μουστάνη: Αφομοίωση και διάκριση: οι κοινότητες των Οθωμανών και Εβραίων στο Βόλο μετά την προσάρτηση	295
Νικόλαος Αναστασόπουλος: Από την Οθωμανική περίοδο στο Ελληνικό κράτος: πολιτικές και κοινωνικές διαστάσεις για την περιοχή των Ιωαννίνων	311
Ιωάννης Μ. Μπακιρτζής: Η μετάβαση από το 19ο στον 20ό αιώνα για τις πόλεις του βορειοελλαδικού χώρου – η περίπτωση των αστικών κέντρων της δυτικής Θράκης, όπως αποτυπώνεται στις επίσημες οθωμανικές επετηρίδες και λεξικά και στη γαλλόφωνη Επετηρίδα της Ανατολής	325
Αργύριος Ν. Γιαννέλος: Παραβατικές συμπεριφορές και η ποινική τους όψη στις εκλογές του Ελληνικού κράτους 1867-1872. Ένας πίνακας ποινών του Υπουργείου Δικαιοσύνης (1873)	341

Σοφία Αλεξία Παπαζαφειροπούλου: Ο ρόλος της αυτοκίνησης στην κουλτούρα του ελεύθερου χρόνου των ελληνικών μεσαίων και κατώτερων τάξεων κατά την περίοδο 1950–1970 367

3.3. Ιδεολογικές κρίσεις και συγκρούσεις και η ιστοριογραφική τους αποτύπωση (19ος-20ός αι.)

Αριάδνη Μουταφίδου: Der “heilige Kampf” und das “revolutionäre Element”. Kontinuität und Diskontinuität in Krisen- und Übergangszeiten 389

Dimitris Miguel Morfakidis-Motos: Η ελληνική εθνεγερσία στον ισπανικό Τύπο (1821-1830). Μια εισαγωγική μελέτη 403

Matilde Morcillo: La crisis griega de 1909: La Liga Militar y la Asamblea revisionista griega a través de la correspondencia diplomática 423

Χριστίνα Βαμβούρη, Δημήτρης Μαυρίδης: Ασυνέχεια και ρήξη της ελληνικής κοινωνίας στις μετεμφυλιακές δεκαετίες, 1950-1981 437

3.4. Στάσεις απέναντι στην αρχαιότητα

Αικατερίνη Λεύκα: Συνέχειες και ασυνέχειες στις εκπαιδευτικές απόψεις του Αδαμάντιου Κοραή 457

Βασίλης Μπακούρος: Η ρητορική αναπαλαιώση και «οι της αρχαιότητος πλίνθοι» στο εκπαιδευτικό οικοδόμημα του Γένους. Ένα ανέκδοτο προσφώνημα του 1706, έργο του Αντωνίου Βυζαντίου, προς τον πατριάρχη Γαβριήλ Γ΄ 467

Γεώργιος Κοντογιώργης: Σχετικά με το τέλος της αρχαιότητας 483

3.5. Διαβαλκανικές και διευρωπαϊκές σχέσεις

Ελεονώρα Ναξίδου: Η Ιδέα της Συνέχειας του Ελληνικού Έθνους στην Ιστοριογραφική Αφήγηση των Διανοσούμενων της Βουλγαρικής Αναγέννησης 505

Γεώργιος Δ. Παναγόπουλος: Έλληνες και Πανσλαβισμός με βάση την αρθρογραφία του Κωνσταντίνου Λεόντιεφ: Η ρηγματώση των βεβαιιοτήτων ή η επιβεβαίωση της ρήξης; 521

Ekkehard W. Bornträger: Παράδοση, εθνική ταυτότητα και εκσυγχρονιστικά οράματα στην ελληνική και ρουμανική δοκιμιογραφία του μεσοπολέμου: Θεοτοκάς και Ciogan	547
Χρήστος Γραμματικός: Το εγχείρημα της ελληνοτουρκικής φιλίας στην ιστορική του προοπτική: οι μορφωτικές και πολιτιστικές ανταλλαγές μεταξύ των δύο χωρών στο διάστημα 1955-1964	565
Ηλίας Γ. Σκουλίδας: Συνέχειες και ασυνέχειες στις ελληνο-αλβανικές σχέσεις: η ελληνική πολιτική σε περιφερειακές εντάσεις	575
Στράτος Ν. Δορδανάς: Ο κουμπάρος-βασιλιάς και η διαφύλαξη της εδαφικής ακεραιότητας: Από τη βουλγαροφαγία των Βαλκανικών Πολέμων στη γερμανόφιλη αναδίπλωση του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου	593
Δημήτρης Κ. Αποστολόπουλος: Συνέχειες, ασυνέχειες, ρήξεις στη σχέση Ελλήνων-Γερμανών: από το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και την Κατοχή στον Ψυχρό Πόλεμο και την Ευρωπαϊκή Ενοποίηση	605

4. Η εκπαίδευση και οι προκλήσεις των θεσμικών αλλαγών

4.1. Ζητήματα ιστορίας της εκπαίδευσης, μειονοτική εκπαίδευση και σύγχρονες εκπαιδευτικές αλλαγές

Ευστράτιος Βαχάρογλου: Η ηθική διαπαιδαγώγηση των αγοριών και κοριτσιών τον 19ο και αρχές 20ού αιώνα μέσα από εγχειρίδια Ηθικής και Παιδαγωγικά κείμενα: μία πρώτη προσέγγιση	623
Ευαγγελία Καλεράντε: Ελληνική εκπαιδευτική πολιτική για την τεχνική εκπαίδευση: από την πολιτική των προθέσεων στη νομοθεσία (1860-2013)	641
Κωστής Τσιούμης: Πολιτικές διαχείρισης της μειονοτικής παρουσίας στην ελληνική εκπαίδευση 1923-2000	661
Μαριάνθη Παλάζη: Μια περίπτωση δίκης στο Διαρκές Εθνικό Μικτό Συμβούλιο: η «Δίκη των Αρχιγενείων Καθιδρυμάτων» Επιβατών Θράκης 1887-1892/1894	679
Κωστάντω Μπαρούτα – Ξέρρα: Η παιδεία στο χώρο της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας από την ίδρυση του αλβανικού κράτους μέχρι σήμερα	697

4.2. Συνέχειες, ασυνέχειες και ρήξεις στα σχολικά εγχειρίδια.
Ζητήματα διδακτικής

Φωτεινή Πατεινάρη: Οι εκπαιδευτικές αλλαγές στο πλαίσιο των νέων δεδομένων που θέτει η πολυπολιτισμικότητα: το παράδειγμα των σχολικών εγχειριδίων σύγχρονης ιστορίας	715
Αγγελική Μουζακίτη: Από τη μία και μοναδική ιστορική αλήθεια στις πολλαπλές αναγνώσεις του ιστορικού παρελθόντος. Οι τομές και οι αλλαγές στην ελληνική μέση εκπαίδευση αναφορικά με τον τρόπο διδασκαλίας της ιστορίας. Θεωρητικά / Ιδεολογικά ζητήματα και προβληματισμοί	741
Encarnación Motos Guirao: La idea de Bizancio y el helenismo en los manuales escolares españoles de finales del siglo XIX y principios del XX	759
Κλεονίκη Δρούγκα: Οι Βαλκανικοί Πόλεμοι (1912-1913) στα ελληνικά διδακτικά εγχειρίδια Ιστορίας (δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης) της περιόδου 1950-1974	777
Νίκος Ρουμπής: Η θέση της λογοτεχνίας στη διδασκαλία της Νέας Ελληνικής ως ξένης γλώσσας	791
Τριαντάφυλλος Η. Κωτόπουλος: Πράξη και διδασκαλία της «Δημιουργικής Γραφής» στη σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα	801
Ana Elakovic – Nenadovic, Vojkan Stojičić: Ο ρόλος της Αρχαίας Ελληνικής γλώσσας στη διδασκαλία της Νέας Ελληνικής στο Πανεπιστήμιο του Βελιγραδίου	823
Μαρίνα Κοκκινίδου, Λήδα Τριανταφυλλίδου: Το προφίλ του σπουδαστή της ελληνικής γλώσσας στο επίπεδο επάρκειας: Διδακτικές προκλήσεις και προτάσεις	839
Anka Rađenović: Corrective feedback and its influence on L2 learners' performance	861
Stefan Dumitru: Η διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας στην ανώτερη στρατιωτική εκπαίδευση: το πεπρωμένο ενός μαθήματος	873
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΜΩΝ Β', Γ', Δ', Ε'	883

Πρόλογος

Η έκδοση των ψηφιακών *Πρακτικών του Ε' Ευρωπαϊκού Συνεδρίου Νεοελληνικών Σπουδών* συμπίπτει με την εικοστή επέτειο της ίδρυσης το 1995 στην Αθήνα της Ευρωπαϊκής Εταιρείας Νεοελληνικών Σπουδών (ΕΕΝΣ).

Μέσα στην εικοσαετία 1995-2015, η ΕΕΝΣ πέτυχε να ακολουθήσει σταθερά τους στόχους που τέθηκαν με την ίδρυσή της και να διοργανώσει, μεταξύ άλλων, πέντε διεθνή συνέδρια νεοελληνικών σπουδών σε πέντε διαφορετικές ευρωπαϊκές πανεπιστημιούπολεις. Παράλληλα, έθεσε σε κυκλοφορία τα *Πρακτικά των εν λόγω συνεδρίων* της, τα οποία, μαζί με τα *Πρακτικά του Ε' Ευρωπαϊκού Συνεδρίου Νεοελληνικών Σπουδών*, απαρτίζουν 17 τόμους των 12.500 περίπου σελίδων.

Το διάρκειας τεσσάρων ημερών Ε' Ευρωπαϊκό Συνέδριο Νεοελληνικών Σπουδών πραγματοποιήθηκε από τις 2 έως τις 5 Οκτωβρίου 2014 στη Θεσσαλονίκη, με θέμα *Συνέχειες, ασυνέχειες, ρήξεις στον ελληνικό κόσμο (1204-2014): οικονομία, κοινωνία, ιστορία, λογοτεχνία*.

Στην ιστορία των διεθνών συνεδρίων νεοελληνικών σπουδών από το τέλος του Β' Παγκόσμιου Πολέμου έως σήμερα, το Ε' Ευρωπαϊκό Συνέδριο αποτέλεσε το μεγαλύτερο σε αριθμό συμμετοχών με εισηγήσεις. Συγκεκριμένα, πραγματοποιήθηκαν 357 ανακοινώσεις, σε 95 συνολικά συνεδριάσεις, από ερευνητές, οι οποίοι προέρχονταν από πέντε ηπείρους. Η πλειοψηφία των συνέδρων ανήκε σε πανεπιστήμια και ερευνητικούς φορείς ευρωπαϊκών χωρών.¹

Καινοτομία, εξάλλου, στην οποία προχώρησε το Ε' Ευρωπαϊκό Συνέδριο Νεοελληνικών Σπουδών, αποτέλεσε το γεγονός ότι η ΕΕΝΣ φρόντισε, ώστε η επιλογή του γενικού θέματος να προωθήσει τη διευρυμένη συμμετοχή ερευνητών από τους κλάδους της οικονομίας, της κοινωνιολογίας και των πολιτικών επιστημών. Είναι γνωστό ότι η ΕΕΝΣ, ήδη από το Α' Ευρωπαϊκό Συνέδριο Νεοελληνικών Σπουδών που διοργάνωσε τον Οκτώβριο του 1998 στο Βερολίνο, υποστηρίζει

1 Τα προγράμματα του Γ', Δ' και Ε' Συνεδρίου της ΕΕΝΣ, τα κείμενα των ανακοινώσεων του Γ' Συνεδρίου και τα ψηφιακά Πρακτικά του Δ' και Ε' Συνεδρίου της ΕΕΝΣ είναι προσιτά στον ιστότοπο της ΕΕΝΣ (www.eens.org) και προσφέρουν στον ενδιαφερόμενο μια πρώτη εντύπωση για την εξέλιξη που έχουν σημειώσει κατά τα τελευταία χρόνια οι νεοελληνικές σπουδές ως γνωστικό/ερευνητικό αντικείμενο.

το ζήτημα της διεπιστημονικότητας στις επιμέρους ειδικότητες, οι οποίες συγκροτούν το ευρύ φάσμα των νεοελληνικών σπουδών, τόσο στο πεδίο της πανεπιστημιακής διδασκαλίας όσο και στην έρευνα.

Σήμερα, οκτώ μήνες μετά τη λήξη των εργασιών του Ε΄ Συνεδρίου της ΕΕΝΣ, είμαστε στην ευχάριστη θέση να αναρτήσουμε στο Διαδίκτυο τα *Πρακτικά του Ε΄ Ευρωπαϊκού Συνεδρίου Νεοελληνικών Σπουδών* σε μορφή ψηφιακού βιβλίου (e-book). Τα ψηφιακά Πρακτικά του Ε΄ Συνεδρίου αποτελούνται από πέντε τόμους. Η πρόσβαση στα ψηφιακά Πρακτικά του Ε΄ Συνεδρίου, όπως και στα Πρακτικά του Δ΄ Συνεδρίου της ΕΕΝΣ, είναι ελεύθερη.²

Κάθε τόμος των Πρακτικών έχει αυτοτελή σελιδαρίθμηση. Ο πίνακας περιεχομένων του τόμου προτάσσεται, ενώ στο τέλος κάθε τόμου καταχωρίζονται και οι πίνακες των περιεχομένων των τεσσάρων άλλων τόμων προς διευκόλυνση των μελετητών. Είναι ευνόητο ότι η ψηφιακή μορφή των πέντε τόμων των *Πρακτικών του Ε΄ Ευρωπαϊκού Συνεδρίου Νεοελληνικών Σπουδών* θα εξυπηρετήσει ποικιλοτρόπως τους ερευνητές που θα ανατρέξουν σε αυτά.

Η ψηφιακή έκδοση των *Πρακτικών του Ε΄ Ευρωπαϊκού Συνεδρίου Νεοελληνικών Σπουδών* της ΕΕΝΣ πραγματοποιήθηκε με την οικονομική αρωγή του Ιδρύματος Ιωάννου Φ. Κωστοπούλου. Για την ηθική και έμπρακτη αυτή υποστήριξη ενός ιδιωτικού φορέα προς τις νεοελληνικές σπουδές εκφράζουμε στη Διεύθυνση του Ιδρύματος Ιωάννου Φ. Κωστοπούλου θερμές ευχαριστίες εκ μέρους του Διοικητικού Συμβουλίου της ΕΕΝΣ και εκ μέρους των συνέδρων που έλαβαν μέρος στο Ε΄ Ευρωπαϊκό Συνέδριο Νεοελληνικών Σπουδών.

Όσον αφορά τα οργανωτικά θέματα, ιδιαίτερα θα ήθελα να ευχαριστήσω εκ μέρους του Διοικητικού Συμβουλίου της ΕΕΝΣ, αλλά και σε προσωπικό επίπεδο, τους συναδέλφους *Μαρία Ακριτίδου* (Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας) και *Τάσο Α. Καπλάνη* (Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης). Η συνεχής, συνεπής και πολύπλευρη συμπαράστασή τους σε όλα τα επιστημονικής και πρακτικής φύσεως ζητήματα που αντιμετωπίσαμε, συνέβαλε ευεργετικά

² Για τα θέματα των προηγούμενων Συνεδρίων της ΕΕΝΣ, για τους τόπους και για τις ημερομηνίες διεξαγωγής τους, όπως και για τα αριθμητικά στοιχεία σχετικά με τις συμμετοχές και τις ανακοινώσεις που πραγματοποιήθηκαν σε αυτά, βλ. τον Πρόλογο στα ψηφιακά *Πρακτικά του Δ΄ Ευρωπαϊκού Συνεδρίου Νεοελληνικών Σπουδών*.

στην κατά το δυνατόν αποτελεσματικότερη απόδοση των εργασιών του Συνεδρίου και στην ορθότερη συγκρότηση των ψηφιακών Πρακτικών.

Ανάλογες ευχαριστίες οφείλουμε στη συνάδελφο *Γεωργία Φαρίνου-Μαλαματάρη*, μέλος της Οργανωτικής Επιτροπής (Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης), και στον συντονιστή της Οργανωτικής Επιτροπής, συνάδελφο *Δημήτρη Σταματόπουλο* (Πανεπιστήμιο Μακεδονίας), για τη συμβολή τους στην αρτιότερη οργάνωση και την εύρυθμη διεξαγωγή του Συνεδρίου.

Στα 21 μέλη της διεθνούς Επιστημονικής Επιτροπής του Ε΄ Συνεδρίου εκφράζει η ΕΕΝΣ τις ευχαριστίες της, διότι κάθε μέλος εργάστηκε υποδειγματικά, ελέγχοντας και επιλέγοντας τις αιτήσεις που υποβλήθηκαν για συμμετοχή με ανακοίνωση στο Ε΄ Ευρωπαϊκό Συνέδριο της ΕΕΝΣ.³ Συνολικά, δεν εγκρίθηκε κάτι λιγότερο από το 20% των προτάσεων που υποβλήθηκαν. Τα αποτελέσματα του Συνεδρίου, όπως αυτά αξιολογήθηκαν σε μια πρώτη φάση και απέσπασαν εύσημα από την πλειοψηφία των συνέδρων, αποτελούν τη δικαίωση του επίπονου έργου που επιτέλεσαν τα μέλη της Επιστημονικής Επιτροπής προς όφελος της διεθνούς κοινότητας των συνέδρων του Ε΄ Ευρωπαϊκού Συνεδρίου Νεοελληνικών Σπουδών. Βεβαίως, τα τελικά αποτελέσματα του Ε΄ Συνεδρίου θα κριθούν από το περιεχόμενο των ψηφιακών Πρακτικών που δίνουμε σήμερα στη δημοσιότητα.

Επίσης, στους συναδέλφους που πήραν μέρος στο Ε΄ Συνέδριο της ΕΕΝΣ, είτε ως εισηγητές είτε ως ακροατές, και στους προέδρους των 95 συνεδριών, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν στη διάρκεια του Συνεδρίου, χρωστούμε χάριτες και ευχαριστίες.

Θα ήταν, όμως, παράλειψη, αν δεν υπογραμμίζαμε τη συμβολή των παρακάτω συνεργατών της ΕΕΝΣ σε ό,τι έχει σχέση με την καλύτερη διευθέτηση των τεχνικών ζητημάτων που αφορούν την προετοιμασία, τη διεξαγωγή και την ολοκλήρωση ενός διεθνούς συνεδρίου.

Οι ευχαριστίες μας απευθύνονται στον *Νίκο Γουλανδρή* (Παρίσι), στον εκπαιδευτικό *Γρηγόριο Κώτσια* (τον αφοσιωμένο συνεργάτη από το 2002 για τα τεχνικά ζητήματα του ιστοτόπου της

3 Στην οικεία θέση κάθε τόμου των ψηφιακών Πρακτικών του Ε΄ Συνεδρίου της ΕΕΝΣ, πριν από τον Πρόλογο, καταχωρίζεται ο κατάλογος των μελών της Επιστημονικής Επιτροπής.

ΕΕΝΣ στο Βερολίνο), και στους συναδέλφους Ευανθία Παπαευθυμίου και Παύλο Βασιλειάδη (Θεσσαλονίκη), που επωμίσθηκαν την ευθύνη της Γραμματείας του Συνεδρίου.

Για τη συγκρότηση των ψηφιακών Πρακτικών του Ε΄ Συνεδρίου της ΕΕΝΣ οφείλουμε ξεχωριστές και ολόθερμες ευχαριστίες στους συνεργάτες του Κέντρου Βυζαντινών, Κυπριακών και Νεοελληνικών Σπουδών της Γρανάδας (Ισπανία), συναδέλφους *Παναγιώτα Παπαδοπούλου* και *Jorge Lemus Pérez*. Η επιστημονική κοινότητά μας θα έχει ένα χρήσιμο εργαλείο έρευνας χάρη στον μόχθο που έχουν επενδύσει και οι δύο στην επιμελημένη εμφάνιση των ψηφιακών Πρακτικών του Ε΄ Συνεδρίου.

Τέλος, στον Γενικό Διευθυντή και σε όλο το προσωπικό του *Grand Hotel Palace* στη Θεσσαλονίκη, στις αίθουσες του οποίου φιλοξενήθηκαν οι εργασίες του Ε΄ Ευρωπαϊκού Συνεδρίου Νεοελληνικών Σπουδών, εκφράζουμε τις ευχαριστίες μας για την άριστη υποδομή και την παραδειγματική υποστήριξη που προσέφεραν, προκειμένου η διεξαγωγή του Συνεδρίου να εξελιχθεί με ακρίβεια και συνέπεια.

Ανατρέχοντας στην έως σήμερα εικοσαετή ιστορία της ΕΕΝΣ, με ικανοποίηση παρακολουθούμε την αναγνώρισή της ως μοχλού στην προσπάθεια να προωθηθούν διεθνώς οι νεοελληνικές σπουδές, γεγονός που επιβεβαιώνεται και από το ζωηρό ενδιαφέρον που προκαλούν σε όλες τις ηπείρους τα ανά τετραετία συνέδριά της. Σημαντική, επίσης, υπήρξε κατά τα τελευταία έτη η συμβολή της ΕΕΝΣ στην προσπάθεια διάσωσης τμημάτων νεοελληνικών σπουδών σε ευρωπαϊκά πανεπιστήμια, καθώς και στην προώθηση νέων ερευνητών, με στόχο την επαγγελματική αποκατάστασή τους. Στους τελευταίους η ΕΕΝΣ έμπρακτα προσέφερε την υποστήριξη που χρειάζονταν σε θέματα υποτροφιών και σε συναφή ζητήματα ερευνητικών προγραμμάτων.

Για τον λόγο αυτό, άλλωστε, η ΕΕΝΣ έχει εφαρμόσει ως αρχή, ήδη από το Α΄ Ευρωπαϊκό Συνέδριο Νεοελληνικών Σπουδών του 1998 στο Βερολίνο, και φροντίζει να προσφέρει τη δυνατότητα σε νέους ερευνητές να συμμετάσχουν ως εισηγητές στα Συνέδριά της, σύμφωνα με τους καθιερωμένους κανόνες αξιολόγησης και επιλογής των δηλώσεων συμμετοχής από την αρμόδια Επιστημονική Επιτροπή. Διότι με τον τρόπο αυτό δίνεται η ευκαιρία σε νέους ερευνητές να προβάλλουν το επιστημονικό προφίλ τους από το

βήμα μιας διεθνούς επιστημονικής διοργάνωσης, και να έρθουν σε επαφή με ειδικούς στα επιμέρους πεδία έρευνας και διδασκαλίας των νεοελληνικών σπουδών.

Στο πλαίσιο αυτό, προέχει να προχωρήσουμε σε μια σημαντική και επιβεβλημένη από τα πράγματα πλέον σήμερα εκδοτική προσπάθεια. Να πραγματοποιήσουμε, δηλαδή, τη σκέψη που διατυπώσαμε εδώ και μερικά χρόνια για το επείγον ζήτημα που αντιμετωπίζουν διεθνώς οι νεοελληνικές σπουδές: την έλλειψη ενός ψηφιακού περιοδικού νεοελληνικών σπουδών, με διεθνή χαρακτήρα και με αυστηρές προδιαγραφές σύνταξης και επιμέλειας.

Παρά τη δυσμενή από οικονομική άποψη συγκυρία και παρά τις άλλες δυσκολίες που συνεπάγεται μια τέτοια πρωτοβουλία, το περιοδικό αυτό θα αποτελούσε σημαντικό όργανο προβολής των νεοελληνικών σπουδών διεθνώς σε μια περίοδο κρίσης που διατρέχουν οι ανθρωπιστικές σπουδές γενικότερα στα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια.

Βερολίνο, 29 Απριλίου 2015

Καθηγητής Κωνσταντίνος Α. Δημάδης,
πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου της ΕΕΝΣ

ΟΙ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ
ΤΟΥ Ε΄ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ
ΤΗΣ ΕΕΝΣ*

* Όσες υποβλήθηκαν/εγκρίθηκαν προς ανάρτηση (<http://www.eens.org/?page_id=3593>)

ΜΕΤΑΒΟΛΕΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ / ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΟΣ

*Ιδεολογικές κρίσεις και συγκρούσεις
και η ιστοριογραφική τους αποτύπωση (19ος-20ός αι.)*

Η ελληνική εθνεγερσία στον ισπανικό Τύπο (1821-1830). Μια εισαγωγική μελέτη

Dimitris Miguel Morfakidis Motos *

Διάφορες μελέτες από τα μέσα του 20^{ού} αι. για τον, επί αρκετό καιρό αγνοημένο από την ιστοριογραφία, ισπανικό φιλελληνισμό¹, επέτρεψαν να επιβεβαιωθεί τόσο η ύπαρξή του όσο και ο χαρακτήρας του. Υπό το πρίσμα αυτό, αν και η συμμετοχή του ισπανικού κράτους στα συμβάντα της ελληνικής επανάστασης (1821-1830) ήταν ανύπαρκτη, υπήρξαν πολιτικοί που στήριξαν τους εξεγερθέντες Έλληνες, ενώ στις τάξεις των φιλελευθέρων η συμπάθεια για την επανάσταση υπήρξε ομόφωνη. Οι εκδηλώσεις συμπάθειας τεκμηριώνονται περισσότερο ανεπίσημα παρά επίσημα τόσο στον διπλωματικό όσο και στο λογοτεχνικό και στρατιωτικό τομέα. Όμως το κλειδί για να γίνει κατανοητή η κρατική και κοινωνική κινητικότητα στο εν λόγω εξωτερικό θέμα, όπως εξάλλου και σε πολλά άλλα, βρίσκεται στις συνιστώσες που επέβαλε στον εξωτερικό χώρο η εσωτερική πολιτική της χώρας και εδώ πρόκειται για μια αδυναμία, που εμπεδόθηκε στη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα και καθόρισε την υποτονικότητα του φιλελληνικού ισπανικού ρεύματος.

Είναι χρήσιμο, λοιπόν, να αναφερθεί ότι ο φιλελευθερισμός στην Ισπανία είχε μια δύσκολη και μακρόχρονη ιστορική πορεία, δεδομένου ότι το πρώτο συνταγματικό νομοθετικό εγχείρημα της Βουλής των Αντιπροσώπων του Κάδιξ (Cortes de Cádiz, 1810-1814) ανατράπηκε απότομα από την απόλυτη μοναρχία του Φερδινάνδου Ζ' (1814-1820), ενώ η Φιλελεύθερη Τριετία (Trienio

* Dimitris Miguel Morfakidis Motos. Υπότροφος του Προγράμματος Επιμόρφωσης Διδακτικού Προσωπικού Πανεπιστημίων του Υπουργείου Παιδείας, Πολιτισμού και Αθλητισμού της Ισπανίας. Πανεπιστήμιο Γρανάδας / Κέντρο Βυζαντινών, Νεοελληνικών και Κυπριακών Σπουδών.

E-mail: dmorfakidis@ugr.es

1 Για τις μελέτες περί του ισπανικού φιλελληνισμού, βλ. τη βιβλιογραφική ανασκόπηση στο (Morfakidis Motos, 2015 υπό εκτύπωση).

*Πρακτικά Ε' Ευρωπαϊκού Συνεδρίου Νεοελληνικών Σπουδών (Θεσσαλονίκη, 2-5 Οκτ. 2014):
Συνέχειες, ασυνέχειες, ρήξεις στον ελληνικό κόσμο (1204-2014):
οικονομία, κοινωνία, ιστορία, λογοτεχνία
Τόμος Β' (ISBN: 978-960-99699-8-7)*

© 2015 Ευρωπαϊκή Εταιρεία Νεοελληνικών Σπουδών (www.eens.org)

Liberal, 1820-1823)² που ακολούθησε, ανατράπηκε εκ νέου από το αυταρχικό καθεστώς μέχρι το 1834, στη λεγόμενη Απεχθή Δεκαετία (*Década Ominosa*).

Τα κύρια συμπεράσματα που συνάγονται για την μη συμμετοχή της Ισπανίας στην ελληνική εθνεγερσία κατά τη διάρκεια της δύσκολης αυτής περιόδου, είναι δύο. Κατά πρώτο λόγο, η αναγκαιότητα της διαρκούς προστασίας του φιλελεύθερου καθεστώτος στην Ισπανία, γεγονός που κατέστησε αδύνατη μια δραστήρια παρουσία στην ανατολική Ευρώπη, ιδίως την περίοδο αυτή, κατά την οποία στα υπερατλαντικά εδάφη της Ισπανικής Αυτοκρατορίας βρισκόταν σε πλήρη εξέλιξη η διαδικασία της χειραφέτησης των ισπανόφωνων λαών. Κατά δεύτερο λόγο, ο περιορισμός που επέβαλε το απολυταρχικό καθεστώς στη φιλελληνική έκφραση και δράση, με την δίωξη των φιλελευθέρων και την κατάργηση της ελευθερίας του Τύπου, που είχε ως αποτέλεσμα ο εντοπισμός των σχετικών πηγών να περιορίζεται κυρίως στην περίοδο της Φιλελεύθερης Τριετίας, την οποία ακολουθεί ένα απογοητευτικό κενό στις πηγές, που αρχίζει να ανακάμπει από το 1828 προς το τέλος πλέον της βασιλείας του Φερδινάνδου Ζ΄.

Με τον καθορισμό της φύσης του υπάρχοντος υλικού και της περιοδολόγησής του γίνεται επίσης αισθητή η έλλειψη ερευνητικής δραστηριότητας σε μία από τις βασικότερες πηγές ενημέρωσης της σύγχρονης ισπανικής κοινωνίας: τον γραπτό Τύπο, του οποίου η παραγωγή στο συγκεκριμένο θέμα προέρχεται από το εξωτερικό (χρονολόγια, Τύπος και διάφορες μονογραφίες). Οι βάσεις εργασίας για τη συγκεκριμένη έρευνα δείχνουν την ύπαρξη πληροφοριών σε άρθρα και χρονικά, αλλά και τον τρόπο και το πρίσμα κάτω από το οποίο γράφηκαν και διακινήθηκαν. Ο σκοπός λοιπόν αυτού του πονήματος είναι να αποδείξει, μέσω μιας σύντομης παρουσίασης και ανάλυσης των πηγών, ότι ο ισπανικός Τύπος αποτελεί το κύριο μέσο διακίνησης της ενημέρωσης για την συγκεκριμένη φάση του Ανατολικού Ζητήματος. Συνεπώς, το αντικείμενο μελέτης θα είναι μια επιλογή δημοσιογραφικών φύλλων που εκδόθηκαν στη Μαδρίτη, στο Σαν Σεμπαστιάν και στη Μπαγιόν, μεταξύ του 1821 και του 1830³, έχοντας ως κριτήριο τον βαθμό της ποιότητας και της διακίνησής τους.

2 (Gil Novales, a, 1989²).

3 Στην *Estafeta de San Sebastián* και στην *La Estrella*, περιλαμβάνονται διευρυμένα κείμενα μέχρι το 1834.

Η διάδοση των ειδήσεων για την ελληνική επανάσταση στην Ισπανία

Κατά τη διάρκεια της Φιλελεύθερης Τριετίας παρατηρείται μια πραγματική “έκρηξη” στον ισπανικό Τύπο για την ελληνική επανάσταση του 1821⁴ γι’ αυτό και το μεγαλύτερο μέρος των πηγών που εντοπίστηκαν προέρχονται από τη σύντομη αυτή χρονική περίοδο. Αντιθέτως, στην τελευταία φάση του απολυταρχικού καθεστώτος οι πληροφορίες μειώθηκαν δραματικά και από το σύνολό τους ξεχωρίζουν μόνο κάποιοι τίτλοι, που φέρουν κυρίως την υπογραφή του A. Lista. Οι τίτλοι των εφημερίδων της Τριετίας ταξινομούνται χρονολογικά και σύμφωνα με την πολιτική τους ιδεολογία σε: *afrancesados* (γαλλόφρονες), *moderados* (μετριοπαθείς) (συμπεριλαμβάνεται η “επίσημη” φιλοφερδινανδική της Γαλλίας), *exaltados* (ακραίες δογματικές) και φιλοαπολυταρχικές. Ακολουθώς, παρατίθεται ο Τύπος της περιόδου του απολυταρχικού καθεστώτος, μη συμπεριλαμβανομένου αυτού που εκδόθηκε στην εξορία, λόγω των δυσκολιών που προέκυψαν για να ενταχθεί σ’ αυτή την ανακοίνωση. Δεν συμπεριλαμβάνονται επίσης τα κρατικά δημοσιεύματα *Gaceta de Madrid* και *Diario de avisos de Madrid* με την πρόθεση να γίνουν αντικείμενα μελέτης σε μελλοντικές εργασίες. Στο πλαίσιο του “Ελληνικού ζητήματος”, συμπεριλαμβάνονται και διάφορα προβλήματα που προέκυψαν στην Ανατολική Ευρώπη, άμεσα συνδεδεμένα και σημαντικά για την ελληνική ανεξαρτησία.

A. *Afrancesados* (Γαλλόφρονα έντυπα)

- Η *Miscelánea de comercio, política y literatura*⁵ (01/06/1820 – 24/09/1821), που συνέχισε την προηγούμενη ομώνυμη εφημερίδα διατηρώντας και την αρίθμησή της. Κύριος συντάκτης της ήταν ο F. J. de Burgos y Olmo⁶, που όμως την έκλεισε όταν άρχισε να διευθύνει την *El Imparcial*. Είχε ευρύ κοινό και εκτός από την εθνική και

4 (Fuentes Aragonés, Fernández Sebastián 2010, 60-67, 79); (Gil Novales, b, 1975, 201-206); (Rubio Cremades, a, 1985, 429-446); (Rubio Cremades, b, 1985, 383-414).

5 *Miscelánea de comercio, política y literatura*. Hemeroteca Digital. Biblioteca Nacional de España; (Morán Ortí 1996²).

6 Francisco Javier de Burgos y Olmo (1778-1848). Συγγραφέας, μεταφραστής, δημοσιογράφος και πολιτικός γαλλόφρονος ιδεολογίας. Είναι γνωστός από το ρόλο που διαδραμάτισε στην διοικητική διαίρεση της Ισπανίας του 1833, η οποία διατηρείται σχεδόν ίδια μέχρι σήμερα.

διεθνή ειδησεογραφία, στον τομέα “Noticias extranjerias” (“Εξωτερικές ειδήσεις”), συμπεριέλαβε πολιτικά, οικονομικά, ιστορικά, πολιτιστικά και λογοτεχνικά κείμενα.

Αριθμ.:

(1821). 415, 417, 419, 422, 424, 425, 429, 430, 432, 436-439, 443, 444, 446, 449, 453, 454, 456, 461, 464, 465, 471, 473-476, 478, 480, 481, 487-489, 491-495, 499-501, 503, 504, 507, 509, 513-517, 519-566, 568-574.

- *El Universal*⁷ (Μαδρίτη, 13/07/1820 – 23/04/1823). Συνέχεια του *El Universal Observador Español*, υπήρξε μία από τις καλύτερες περιοδικές εκδόσεις υπό τη διεύθυνση του M. J. Narganes de Posada. Ήταν η μακροβιότερη γαλλόφρονη εφημερίδα και οι διαμάχες της τόσο με τις φιλελεύθερες τάξεις όσο και με τις αντιφιλελεύθερες οφείλονται στο γεγονός ότι η φιλοσυνταγματική της στάση ήταν πιο κοντά στον Διαφωτισμό παρά στον Φιλελευθερισμό. Από τα περιεχόμενά της παρουσιάζει ενδιαφέρον το ότι στην σοβαρή ενημέρωση που παρέχει, εστιάζει την προσοχή στις ειδήσεις που αφορούν την Ευρώπη στο υπό τον τίτλο τμήμα “Noticias estrangeras” (“Ξένες ειδήσεις”) και, σε ορισμένες περιπτώσεις, στο οπισθόφυλλο με τον τίτλο “Extracto de los periódicos estrangeros” (“Απόσπασμα από τις ξένες εφημερίδες”). Μαζί με το *El Espectador*, είναι το έντυπο που συγκεντρώνει τις περισσότερες ειδήσεις από την Ανατολική Ευρώπη.

Αριθμ.:

(1821). 91, 100, 103, 106, 107, 110, 112-114, 116-119, 121, 124, 125, 128-130, 132-137, 139, 140, 143-147, 149-153, 156-177, 179-189, 191-196, 198-202, 205-215, 217-238, 240, 241, 243-285, 287, 289-317, 319-343, 345, 347-349, 351, 352, 354-357, 359, 360, 362-365.

(1822). 1-22, 24-29, 31-33, 35, 36, 39-41, 43, 44, 46-48, 51, 53-55, 57-61, 63-67, 69, 71-74, 76-81, 85, 87-89, 92, 95-99, 102, 103, 105-118, 121, 123, 127-130, 132, 134, 136, 137, 139, 142, 149-153, 155, 158, 160, 162, 164-166, 168, 169, 171, 173, 176, 183-188, 191-195, 197, 199-204, 207, 208, 211, 212, 214, 216, 218, 221, 224-225,

7 *El Universal* (Madrid. 1820). Hemeroteca Digital. Biblioteca Nacional de España- (Cruz Seoane 1983, 99-100). Για τη συγκεκριμένη εφημερίδα, μεταξύ άλλων βλ. (Martínez de las Heras 2001, 401-418).

227-230, 232-237, 239, 241, 244, 245, 247, 248, 250, 252-254, 259, 260, 262, 263, 268, 270, 271, 275-279, 182, 285, 288, 293, 295, 297, 307, 310, 312, 314, 319, 323, 324, 328, 332-335, 339, 343, 345, 346, 354, 357, 359-361, 363, 364.

(1823). 1-4, 9, 10, 13, 16, 19, 23, 25, 26, 28, 35, 39, 40, 43, 44, 50, 54, 55, 59-61, 81, 83, 87, 89, 91, 95, 99, 103, 106, 107.

- *El Censor, periódico político y literario* (Μαδρίτη, 05/08/1820 – 13/07/1822). Για την ελληνική επανάσταση, τα κείμενα του Α. Lista⁸ και του κύκλου του στην εν λόγω εφημερίδα, αλλά και σε άλλες επιλεγθείσες συντηρητικές εφημερίδες⁹, αποτελούν την καλύτερη ενημέρωση σε ποιότητα και ύφος στην Ισπανία.

B. Moderados (μετριοπαθή έντυπα)

Όσα προέρχονται από την παραγωγή του συντηρητικού Lista, δίνουν στην πραγματικότητα μια επιλεκτική εικόνα, δεδομένου ότι, αν και παρουσιάζουν μια πολύ μετριοπαθή στάση, δεν αποβάλλουν τελείως το φιλογαλλικό τους στίγμα:

- *Gaceta de Bayona, periódico político, literario e industrial* (Μπαγιόν [Γαλλία], 03/10/1828 – 16/08/1830).

- *Estafeta de San Sebastián, periódico político, literario e industrial* (Σαν Σεμπασιάν [Ισπανία], 01/11/1830 – 11/07/1831).

- *La Estrella, periódico de política, literatura e industria* (Μαδρίτη, 22/10/1833 – 26/02/1834).

8 Ο Alberto Rodríguez de Lista y Aragón (1775-1848), κινούμενος μεταξύ του φιλελεύθερου και συντηρητικού χώρου, ανέπτυξε πολύπλευρη και σημαντική δραστηριότητα, και υπήρξε μία από τις σπουδαιότερες πεφωτισμένες πνευματικές φυσιογνωμίες του 20^{ού} αιώνα στην Ισπανία. Αν και δεν δραστηριοποιήθηκε πολιτικά στην Φιλελεύθερη Τριετία, στο πλαίσιο της γαλλόφωνης τάσης, στην οποία ανήκε, ανέπτυξε μια αξιόλογη δημοσιογραφική δράση και μεταβλήθηκε σε σημαντικό φορέα διάδοσης ενός συντηρητισμού που ήταν κοντά στον γαλλικό δογματικό φιλελευθερισμό. Ανάμεσα στους μαθητές του συγκαταλέγονται μερικοί από του κορυφαίους εκπροσώπους του ισπανικού Ρομαντισμού, όπως οι P. de la Escosura y Morrogh, J. de Espronceda y Delgado, M. J. de Larra y Sánchez de Castro και E. de Ochoa y Montel.

9 Μια ολοκληρωμένη μελέτη για το δημοσιογραφικό φιλελληνικό έργο του Lista στις εφημερίδες *El Censor*, *Gaceta de Bayona*, *Estafeta de San Sebastián* και *La Estrella*, συμπεριλαμβανομένων των εν λόγω τίτλων και των άρθρων, βλ. (Morfakidis Motos, 2015 υπό εκτύπωση).

Γ. Exaltados (Ακραία δογματικά έντυπα)

- *El Espectador*¹⁰ (Μαδρίτη, 14/04/1821 – 31/03/1823) υπήρξε μία από τις πλέον εξέχουσες εφημερίδες της περιόδου, που έδρασε ως όργανο των μασόνων και των comuneros (ριζοσπαστικοί και αντιμοναρχικοί δημοκράτες). Ιδρύθηκε από τον E. San Miguel¹¹ ακολουθώντας το πρότυπο της λονδρέζικης εφημερίδας *The Spectator* και στους συντάκτες της συγκαταλέγονται οι F. Infante, R. M.ª de Acevedo (με το ψευδώνυμο *El Momo*) και P. J. Pidal¹². Σε όλη του τη ζωή ο E. San Miguel διατήρησε μια συνταγματική και ακραία φιλελεύθερη γραμμή, που μετριάστηκε με την υπουργοποίηση του μέντορά του. Η σύγχρονη ιδιοσυγκρασία του εντοπίζεται στη θεματική των πολιτικών, φιλοσοφικών, λογοτεχνικών και ηθικολογικών του κειμένων. Η λήξη της κυκλοφορίας της *El Espectador* συνδέεται με το επικείμενο τέλος της Φιλελεύθερης Τριετίας. Πρόκειται για μία από τις εφημερίδες με την πιο πλούσια ειδησεογραφία σχετικά με την Ελλάδα και την Ανατολική Ευρώπη, η οποία συμπεριλήφθηκε στο σώμα της εφημερίδας υπό τους τίτλους “*Noticias estrangeras*” (“Εξωτερικές ειδήσεις”) και “*Variedades*” (“Διάφορα”), καθώς επίσης και ως “*Estracto de periódicos*” (“Απόσπασμα εφημερίδων”) / “*Estracto de periódicos extranjeros*” (“Απόσπασμα ξένων εφημερίδων”) / “*Estracto de noticias estrangeras*” (“Απόσπασμα ξένης ειδησεογραφίας”). Πρέπει να τονιστεί ότι είναι η μοναδική που εισήγαγε ένα είδος χρονογραφήματος με τον τίτλο “*Noticias de/del Oriente*” (“Νέα από την Ανατολή/της Ανατολής”).

Αριθμ.:

(1821). 6-9, 13, 15, 21, 22, 25, 28, 33, 34, 37, 39, 43, 46, 49, 50, 53, 55, 56, 58-64, 67, 68, 70, 71, 73-82, 84, 86, 88, 90-92, 94-

10 *El Espectador* (Madrid. 1821). Hemeroteca Digital. Biblioteca Nacional de España.

11 Evaristo Fernández San Miguel y Valledor (1785-1862). Στρατιωτικός, διανοούμενος και φιλελεύθερος πολιτευτής, είχε μια εξέχουσα παρουσία στον ισπανικό Πόλεμο της Ανεξαρτησίας (1808-1814) και στην εξέγερση του Rafael del Riego, που σήμανε την έναρξη της Φιλελεύθερης Τριετίας. Την τελευταία αυτή περίοδο διαδραματίστηκε η πιο έντονη πολιτική του δράση ενάντια στην επέμβαση της Ιεράς Συμμαχίας στην Ισπανία. Αργότερα υποστήριξε την μελλοντική βασίλισσα Ισαβέλλα Β' και εξακολούθησε να έχει πολιτικά και στρατιωτικά αξιώματα.

12 Pedro José Pidal y Carniado (1799-1865). Αριστοκρατικής καταγωγής και μετριπαθούς φιλελεύθερης ιδεολογίας ιστορικός, συγγραφέας, δημοσιογράφος, πολιτικός και διπλωμάτης. Το όνομά του πήρε το περίφημο Σχέδιο Pidal του 1845, που ήταν η πρώτη προσπάθεια για τη ρύθμιση της δημόσιας εκπαίδευσης στην Ισπανία.

98, 101, 103-106, 108-111, 113-125, 127-133, 135-137, 139-148, 150-176, 178, 180-189, 191-193, 195-197, 199-202, 204-205, 207, 209-216, 218-220, 222, 224-227, 229, 233, 234, 236, 237, 239, 241, 248, 251, 256, 258.

(1822). 262, 263, 265, 269, 272, 279, 283, 286, 293, 297, 300, 304, 307, 308, 311-316, 319-322, 324-327, 330, 334, 338, 339, 342, 344, 346, 349, 354, 356, 357, 363, 364, 367, 372-374, 376, 377, 381, 384, 388, 391, 393, 395, 398, 409, 416, 419, 423, 427, 430, 433, 437, 443-447, 449, 451, 453, 455-457, 468, 469, 475, 476, 485, 487, 490, 492, 493, 501, 502, 516, 520, 521, 524, 527, 530, 534, 537, 540-542, 552-554, 557, 562, 563, 566, 568, 573, 581, 583, 585, 590, 598, 602, 605, 612, 619, 621.

(1823). 629, 633, 639, 645, 647, 648, 652, 653, 665, 715.

- *El Zurriago*¹³ (Μαδρίτη, 1821 – 1823) ήταν η πλέον δημοφιλής εφημερίδα και μαζί με την *La Tercerola*, εισήγαγε τον σατιρικό Τύπο στην Ισπανία και ήταν ο κύριος εκπρόσωπός του. Οι εκδότες της, και πιο εξέχοντες συντάκτες της, ήταν οι F. Megía Fernández-Pacheco και B. Morales. Κυκλοφόρησε μια πρόσκαιρη έκδοση με ελλιπή χρονολόγηση των φύλλων της, που άσκησε σκληρή κριτική σε όσους δεν συστρατεύονταν με την ακραία ιδεολογία της. Για τον σκοπό αυτό χρησιμοποίησε έναν επιθετικό, ειρωνικό και καυστικό λόγο, γεγονός που της έφερε πολλές καταγγελίες και προσωπικές επιθέσεις. Με την αποχώρηση της κυβέρνησης της Μαδρίτης, το έργο της συνεχίστηκε από την εφημερίδα *El Zurriago* του Κάδιξ. Δεδομένου ότι τόσο η *El Zurriago* όσο και η *La Tercerola* έριξαν το βάρος αποκλειστικά στην εσωτερική πολιτική, σπανίζουν οι ξένες ειδήσεις και περιλαμβάνονται ελάχιστες και σύντομες αναφορές στα ελληνικά θέματα.

Αριθμ.:

(1822). 43, 74.

(1823). 83/84, 85, 86/87/88/89.

- *La Tercerola*¹⁴ (Μαδρίτη, 1822). Ήταν η συνέχεια της *El Zurriago*, *número intermedio*, η οποία συνεργάστηκε με αυτήν, ενώ ταυ-

13 *El Zurriago* (Madrid. 1821). Hemeroteca Digital. Biblioteca Nacional de España· (Cruz Seoane 1983, 108-113)· (Zavala Zapata 1972, 7-38).

14 (Cruz Seoane 1983, 112-113)· (Gil Novales, c, 1972, 165-184)· (Zavala Zapata 1972, 14-15).

τόχρονα μιμούνταν την έκδοση και το περιεχόμενό της. Μεταξύ των συντακτών της ήταν οι A. Lescura και ο F. Megía Fernández-Pacheco. Χωρίς ημερομηνίες και με ελάχιστα εκδοθέντα φύλλα, η αποστολή της και η γλώσσα που χρησιμοποίησε είναι πολύ κοντινές σ'αυτές της ομοϊδεάτισσάς της, *El Zurriago*.

Αριθμ.: 17, 22.

Δ. Ο φιλοαπολυταρχικός Τύπος

- *El Restaurador*¹⁵ (Μαδρίτη, 01/07/1823 – 31/01/1824). Αν και δεν μπορούμε να μιλήσουμε, υπό τη στενή έννοια του όρου, για πολιτικό φιλοαπολυταρχικό Τύπο κατά τη Φιλελεύθερη Τριετία, πρόκειται για τη σημαντικότερη εφημερίδα αυτής της τάσης (μαζί με την *El Procurador general del rey* και την *Diario Realista de Madrid*) και, ουσιαστικά, για τη μοναδική στον χώρο της, που περιλαμβάνει ειδήσεις για τις εχθροπραξίες στην Ανατολή, στον Τομέα “*Noticias estrangeras*” (“Ξένες ειδήσεις”). Το σύνολο του εν λόγω Τύπου απολάμβανε την κρυφή χρηματοδότηση του Φερδινάνδου Ζ' και είχε ως σκοπό να καταγγέλλει και να επιτίθεται στην φιλελεύθερη κυβέρνηση με ύφος άκρως αντιδραστικό και βίαιο. Την διηύθυνε ο ιερωμένος M. Martínez Ferro και κυκλοφορούσε κάθε Τρίτη και Κυριακή. Περιείχε πολιτικά και εκκλησιαστικά δογματικά κείμενα, και συμπεριλάμβανε έναν τομέα εθνικών ειδήσεων και έναν εσωτερικών, αν και επικεντρωνόταν κυρίως στα πολιτικά και στρατιωτικά δρώμενα της Ισπανίας μετά την ξένη φιλοβασιλική στρατιωτική επέμβαση, γνωστή ως *Οι Εκατό Χιλιάδες Υιοί του Αγίου Λουδοβίκου* (*los Cien Mil Hijos de San Luis*). Σταμάτησε να εκδίδεται μετά την γενική απαγόρευση του Τύπου από το διάταγμα της 30^{ης} Ιανουαρίου 1824.

Αριθμ.:

(1823). 10, 20, 25, 26, 32, 34, 38, 49, 50, 52, 56, 63, 66, 67, 74, 87, 91, 92, 97-99, 104, 105, 110, 114, 119, 126, 128, 134, 141, 142, 147-149, 157.

(1824). 2-5, 7, 18, 23, 24.

15 *El Restaurador* (Madrid). Hemeroteca Digital. Biblioteca Nacional de España.

E. Έντυπα στα χρόνια της Απεχθούς Δεκαετίας

- Η *El Duende Satírico del Día*¹⁶ (Μαδρίτη, Ιανουάριος – Δεκέμβριος 1828) υπήρξε η πρώτη δημοσιογραφική προσπάθεια του Μ. J. de Larra y Sánchez de Castro¹⁷ στο πλαίσιο του δειλού ανοίγματος της λογοκρισίας του απολυταρχικού καθεστώτος της *Απεχθούς Δεκαετίας*, αν και ο συγγραφέας δεν έδωσε την απαραίτητη σημασία στο εγχείρημα. Ακολουθώντας το πρότυπο της αγγλικής *The Spectator*, επικεντρώθηκε σε ηθογραφικά θέματα, ενώ ταυτόχρονα συμπεριέλαβε και κριτική λογοτεχνίας και θεάτρου. Απαλλαγμένο από τον πολιτικό χαρακτήρα, παρά την έκδηλη μεταρρυθμιστική του βούληση, η έντονη σαρκαστική της διάθεση επικράτησε στα πέντε τεύχη που εκδόθηκαν, ενώ συχνά ήρθε σε ρήξη με την *Correo literario y mercantil*.

Αριθμ.:

(1828). 1, 4, 5.

- Η *Correo literario y mercantil*¹⁸ (ΜΑδρίτη, 14/07 – 31/12/1828) ιδρύθηκε από τον J. M. Carnerero, έχοντας στη σύνταξη τους J. López Peñalver, M. Bretón de los Herreros και M. de Rementería y Fica, και με τις συνεργασίες των Μ. Casal y Aguado, και V. Maturana y Vázquez. Κατά τη διάρκεια της πορείας του κράτησε δουλοπρεπή στάση, ενώ η συχνότητα της έκδοσής της κυμάνθηκε ανάλογα με τις περιστάσεις. Συμπεριέλαβε ειδήσεις και λογοτεχνικά, ιστορικά, οικονομικά και ηθογραφικά θέματα, χωρίς όμως να μπει σε πολιτικά ζητήματα. Οι ειδήσεις και τα άρθρα είναι ποιοτικά τα καλύτερα του Τύπου αυτού του είδους.

Αριθμ.:

(1828). 3, 4, 9, 13, 17, 22, 26, 27, 32, 34, 37, 40, 47, 49-51, 53-55, 57, 59, 60, 64, 65, 67-70, 72-74.

Με την πρόθεση να εμβαθύνουμε σε προσεχείς εργασίες τη μελέτη των πηγών που παρουσιάζουμε, μπορούμε να ισχυριστούμε ότι την περίοδο 1821-1823 η ισπανική κοινή γνώμη είχε στη διάθεσή της

16 *El Duende satírico del día*. Hemeroteca Digital. Biblioteca Nacional de España (Larra y Sánchez de Castro 1997¹⁵, 39-42).

17 Mariano José de Larra y Sánchez de Castro (1809-1837). Συγγραφέας, δημοσιογράφος και πολιτικός, θεωρείται ένας από τους κύριους εκπροσώπους του ισπανικού Ρομαντισμού.

18 *El Correo literario y mercantil*. Hemeroteca Digital. Biblioteca Nacional de España.

την ίδια ποιοτική και εκτενή ενημέρωση με την υπόλοιπη Ευρώπη της εποχής για τα γεγονότα που ακολούθησαν την έναρξη της ελληνικής εθνεγερσίας. Αντιθέτως, παρατηρείται μια σημαντική άγνοια για τα συμβάντα της περιόδου 1823-1827.

Την περίοδο κατά την οποία υπήρχε καλή γνώση του θέματος παρατηρούνται σημαντικές διαφορές στον τρόπο και την έκταση της παρουσίασης των γεγονότων από το σύνολο του ισπανικού Τύπου. Γίνεται λοιπόν διακριτό το γεγονός ότι οι τίτλοι των γαλλοφρόνων και μετριοπαθών εφημερίδων περιείχαν ευρεία και σε βάθος ενημέρωση για την ευρωπαϊκή ήπειρο. Από αυτές, η *El Censor* αποτελεί το καλύτερο παράδειγμα της φιλελεύθερης ισπανικής θεώρησης για την εξέγερση των Ελλήνων, λόγω της θεμελιωμένης ανάλυσης και κριτικής της. Στον χώρο του πλέον ακραίου δογματικού φιλελευθερισμού, η *El Espectador* καθιερώνεται ως ένα από τα αποτελεσματικότερα μέσα της εποχής για τα θέματα της Ανατολής, ενώ το ρεπερτόριο του απολυταρχισμού δεν δίνει προσοχή σε ό,τι δεν ανταποκρίνεται στα πολιτικά και δογματικά του ενδιαφέροντα, με εξαίρεση τη μετωπική σύγκρουσή του με τους ισπανικούς φιλελεύθερους κύκλους. Η κυκλοφορία και η ποιότητα του υστερούσαν κατά πολύ από τον φιλελεύθερο Τύπο, ενώ ο αντιδραστικός Τύπος με επικεφαλής την *El Restaurador* μετά βίας θίγει το θέμα που μας απασχολεί. Όμως διακρίνεται κυρίως ο αριθ. 105, όπου εμβαθύνεται το θέμα και όπου εκφράζεται μια πολιτική γνώμη. Διαφαίνεται η αντίθεση στην ελληνική επανάσταση που υποβαθμίζεται στο ίδιο επίπεδο με τα επαναστατικά γεγονότα της Ισπανίας, της Νάπολης και της Πορτογαλίας. Κατά τη διάρκεια της Απεχθούς Δεκαετίας, οι πηγές προέρχονται με βεβαιότητα κυρίως από τις επίσημες εφημερίδες και τους λείπει ο πολιτικός χαρακτήρας, αντανακλώντας το μέγεθος της ελλιπούς γνώσης που διέθετε για το θέμα η ισπανική κοινωνία σ' αυτή την περίοδο.

Η βασική πηγή από την οποία αντλεί ο ισπανικός Τύπος τις πληροφορίες είναι οι ευρωπαϊκές εφημερίδες, δεδομένης της έλλειψης ανταποκριτών και διπλωματικών, στρατιωτικών και εμπορικών επαφών όχι μόνο στον κεντροευρωπαϊκό και βαλκανικό χώρο, αλλά και γενικά στο εξωτερικό εξαιτίας της ταραχώδους και ασταθούς αυτής περιόδου. Σχεδόν όλα τα ισπανικά μέσα στηρίχθηκαν σε αγγλικούς, γαλλικούς, αυστριακούς και γερμανικούς τίτλους, αν και ο αριθμός των εθνικοτήτων είναι μεγαλύτερος και ευρύτε-

ρου ιδεολογικού προσανατολισμού. Οι πολιτικές και ιδεολογικές τάσεις καθενός από αυτούς δείχνουν με εντυπωσιακό τρόπο την ποιότητα και την εγκυρότητα των κειμένων τους, καθώς και τις διαφορές, διαμάχες και αντιφάσεις που προέκυπταν μεταξύ τους και που, πολλές φορές, εύστοχα αντιπαραθέτουν και σχολιάζουν τα ισπανικά μέσα.

Η στάση των εφημερίδων αυτών για τα ελληνικά δρώμενα μεταβάλλεται ανάλογα με το κράτος και το πολιτικό πλαίσιο στο οποίο εκδιδόταν, αν και γίνεται εύκολα αντιληπτό το φιλελληνικό κλίμα που επικρατούσε στην Ευρώπη. Σε γενικές γραμμές, μετά τους ναπολεόντειους πολέμους η επίσημη στάση της ευρωπαϊκής διπλωματίας ήταν αντίθετη προς τους εξεγερθέντες, τόσο εξαιτίας της πολιτικής που ακολούθησε η Ιερά Συμμαχία όσο και των διαφορών μεταξύ της Μεγάλης Βρετανίας και της Ρωσίας στην Ανατολική Μεσόγειο. Παρά ταύτα, οι ειδήσεις της επανάστασης έφτασαν εξαρχής στον Τύπο και σύντομα πολλές εφημερίδες υιοθέτησαν μια εμφανώς θετική στάση για μια ευρωπαϊκή επέμβαση με σκοπό την επίλυση των ελληνικών προβλημάτων. Στη συνέχεια παρατίθεται ένας κατάλογος των κύριων δημοσιογραφικών τίτλων που αναφέρονται στα ισπανικά δημοσιεύματα.

A. Βρετανικός Τύπος¹⁹

Οι αγγλικές μαζί με τις γερμανικές εφημερίδες πιθανότατα αποτέλεσαν την πλέον αμερόληπτη και ποιοτική δημοσιογραφική πηγή για το θέμα και μετατράπηκαν σε εκφραστές μιας άκρως φιλελληνικής διανόησης και κοινής γνώμης και σε μια δυναμική ομάδα πίεσης υπέρ της ένοπλης επέμβασης.

- *The Morning Chronicle* (Λονδίνο, 1770-1862). Εμφανίστηκε ως ο κύριος εκφραστής *whig* και ο πολιτικός του προσανατολισμός άλλαξε αρκετές φορές όσο διήρκεσε η έκδοσή του.

- *The Morning Post* (Λονδίνο, 1772-1937), που την περίοδο αυτή πέρασε στην ιδιοκτησία της *The Daily Telegraph*, ήταν αρχικά μια εφημερίδα *whig* έως ότου το 1795 μετατράπηκε σε συντηρητικό μέσο επικοινωνίας.

- *The Morning Herald* (Λονδίνο, 1780-1869). Σε αντιπαράθεση με

19 (Brake y Demoor 2009)· (Lake 1984)· (Williams 2009).

την *The Morning Post*, ιδρύθηκε από τον H. B. Dudley, téως εκδότη από αυτή την τελευταία εφημερίδα και υπήρξε μία από τις πρώτες εφημερίδες του Ηνωμένου Βασιλείου. Από τον αρχικό φιλελεύθερο προσανατολισμό της υιοθέτησε στη συνέχεια μια συντηρητική γραμμή.

- *The Times* (Λονδίνο, 1785-σήμερα) αποτελεί ένα από τα πλέον κλασικά σημεία αναφοράς της βρετανικής δημοσιογραφίας. Ο μετριοπαθής της χαρακτήρας και η προσφορά της στην πολιτική ιστορία του Ηνωμένου Βασιλείου αναγνωρίστηκε κατά τη διάρκεια μεγάλου μέρους της ύπαρξής της χάρη στην εκδοτική της ποιότητα.

- *The Courier & Advertiser* (Νταντί [Σκωτία], 1801-σήμερα). Γνωστή απλώς ως *The Courier*, χαρακτηρίζεται ως εφημερίδα μετριοπαθούς προσανατολισμού.

- *The British Monitor* (Λονδίνο, 1818-1825). Ιδρύθηκε από τον αγγλο-γάλλο αντι-ιακωβίνο και αντιβοναπαρτιστή δημοσιογράφο L. Goldsmith.

- *The Sunday Times* (Λονδίνο, 1821-σήμερα). Ιδρύθηκε ανεξάρτητα από την *The Times* ως κυριακάτικη κεντρο-δεξιά εφημερίδα.

B. Γαλλικός Τύπος²⁰

Στη μεγάλη εκδοτική παραγωγή εφημερίδων και περιοδικών κατά τη διάρκεια της Παλινόρθωσης (1814-1830) στη Γαλλία, οι φιλελεύθερες εφημερίδες έδειχναν μεγάλη συμπάθεια προς την Ελληνική Επανάσταση του 1821. Σε γενικές γραμμές, αυτή η υποστήριξη παρατηρείται στους πλέον φιλελεύθερους κύκλους και στον δογματικό φιλελευθερισμό, αλλά και σε προσωπικότητες ακραίας μοναρχικής ιδεολογίας, όπως ο F.-R. de Chateaubriand, που βασίζεται στις αρχές του φιλελεύθερου δόγματος ή στις συντηρητικές και θρησκευτικές αξίες. Το γαλλικό ενδιαφέρον για το ελληνικό ζήτημα προωθήθηκε ακόμη και στον γαλλόφωνο Τύπο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, όπως δείχνει η περίπτωση της *Le Spectateur oriental* (1821-1827), που εκδιδόταν στη Σμύρνη και που αντανάκλαται στα ισπανικά μέσα.

20 (Dimakis, a, 1968)· (Dimakis, b, 1976)· (Dimopoulos 1962)· (Granges 1907)· (Kalifa 2011)· (Tabaki-Iona 1993).

- *La Gazette de France* (Παρίσι, 1631-1915). Ιδρύθηκε υπό την αιγίδα του καρδινάλιου Richelieu, είχε εξαιρετη ποιότητα, επικέντρωθηκε σε πολιτικά και διπλωματικά θέματα. και εκδηλώθηκε ανοιχτά ως φιλοβασιλική κατά τη διάρκεια της Παλινόρθωσης.

- *Journal de Paris* (Παρίσι, 1777-1840). Ήταν η πρώτη γαλλική εφημερίδα και βασίστηκε στο πρότυπο της *London Evening Post*. Αργότερα μετατράπηκε σε επίσημο εκπρόσωπο της κυβέρνησης του Καρόλου Ι΄.

- *Journal des débats politiques et littéraires* (Παρίσι, 1789-1944). Υιοθέτησε μια συντηρητική γραμμή στην περίοδο της Παλινόρθωσης, ενώ στη βασιλεία του Καρόλου Ι΄ στήριξε τις θέσεις του δογματικού φιλελευθερισμού. Ήταν η εφημερίδα μεγαλύτερης κυκλοφορίας στη Γαλλία της Παλινόρθωσης και της Ιουλιανής Μοναρχίας.

- *Le Journal du Commerce* (Παρίσι, 1794-1848). Φιλελεύθερη και μετριοπαθής, ήταν κυρίως οικονομική και πολιτική εφημερίδα.

- *La Quotidienne* (Παρίσι, 1815-1847). Ήταν μοναρχική εφημερίδα που εξέδωσε ο δημοσιογράφος J.-F. Michaud.

- *Le Drapeau Blanc* (1819-1827). Μία από τις πλέον αδιάλλακτες φιλοβασιλικές εφημερίδες η οποία σε όλη τη διάρκεια της κυκλοφορίας της δέχτηκε διάφορες αλλαγές στη σύνταξή της και στον πολιτικό της προσανατολισμό.

- *Le Courrier français* (Παρίσι, 1819-1851). Εκπρόσωπος του δογματικού φιλελευθερισμού. Μεταξύ των ιδρυτών της βρίσκονται οι P.-P. Royer-Collard, ο F. Guizot, ο D. Dufour, βαρώνος του Pradt, και ο H.-B. Constant de Rebecque.

- *Le Constitutionnel, journal du commerce, politique et littéraire* (Παρίσι, 1815-1914). Η κατ'έξοχήν φιλελεύθερη εφημερίδα της Παλινόρθωσης, μεταξύ των εκδοτών της περιλαμβάνονται οι A. Thiers και D. Dufour.

- *L'Étoile, journal du soir* (Παρίσι, 1820-1827). Υπήρξε κυβερνητικό όργανο χαμηλής ποιότητας.

- *Le Pilote* (Παρίσι, 1821-1827). Φιλελεύθερη εφημερίδα περιορισμένης κυκλοφορίας.

Γ. Γερμανόφωνος Τύπος²¹

Το γερμανικό θεωρείται το αρχαιότερο και πλέον δραστήριο κίνημα. Στα διάφορα γερμανικά κράτη ο Τύπος χρησιμοποιήθηκε εξ αρχής ως βάση των εκδηλώσεων στήριξης που έδωσαν στους Έλληνες η διάνοηση και η κοινή γνώμη. Σε γενικές γραμμές, η κινητοποίηση αυτή αναπτύχθηκε ενάντια στη λογοκρατία των μέσων, η οποία στο Βασίλειο της Βαυαρίας υποχώρησε με την άνοδο στο θρόνο του Λουδοβίκου Α' (1825-1848), ενθουσιώδη φιλέλληνα, και ταυτόχρονα εμφανίστηκε και στην Πρωσία, αν και ήταν μέλος της Ιεράς Συμμαχίας. Δεν συνέβη το ίδιο στην Αυστριακή Αυτοκρατορία, όπου ο φόβος για την επανάσταση (ειδικά για το κίνημα των καρμπονάρων) προκάλεσε επίσημες κριτικές για τα γεγονότα στα Βαλκάνια και περιόρισε σε μεγάλο βαθμό τις φιλελληνικές εκδηλώσεις.

- *Frankfurter Zeitung* (Φραγκφούρτη, 1856-1943). Θεωρείται μία από τις παλαιότερες εφημερίδες της Γερμανίας και συγκροτήθηκε αρχικά με βάση την αστική φιλελεύθερη ιδεολογία.

- *Allgemeine Zeitung* (Τύμπιγκεν, Στουτγκάρδη, Ουλμ, Άουγκσμπουργκ και Μόναχο, 1798-1929). Φιλελεύθερου προσανατολισμού, υπήρξε η πλέον ποιοτική γερμανική εφημερίδα του 20^{ού} αιώνα με ένα σημαντικό σώμα ανταποκριτών στο εξωτερικό.

- *Neckar-Zeitung* (Χαϊλμπρόν, 1861-1934). Ήταν επαρχιακή εφημερίδα συντηρητικής απόκλισης.

- *Wiener Zeitung*²² (Βιέννη, 1703-σήμερα). Θεωρείται ως μία από τις παλαιότερες εφημερίδες του κόσμου. Από το 1812 μετατράπηκε σε επίσημο κυβερνητικό όργανο.

- *Der Oesterreichische Beobachter*²³ (Βιέννη, 1810-1849). Κρατική εφημερίδα.

²¹ (Stöber 2005).

²² *Wiener Zeitung: österreichische Tageszeitung seit 1703*. Österreichische Nationalbibliothek.

²³ *Der Oesterreichische Beobachter*. Österreichische Nationalbibliothek.

Η προέλευση των ειδήσεων

Οι ειδήσεις προέρχονται γενικά από έναν μεγάλο αριθμό πόλεων της Ευρώπης, Ασίας και Βόρειας Αφρικής. Οι πλέον συχνές είναι οι γερμανικές και οι οθωμανικές, καθώς και το Λονδίνο, το Παρίσι και η Οδησός. Η ταξινόμηση του καταλόγου που ακολουθεί γίνεται βάσει της θέσης των πόλεων στις διαφορετικές κρατικές οντότητες της εποχής:

- Ηνωμένο Βασίλειο και Βρετανική Αυτοκρατορία: Λονδίνο, Γιβραλτάρ, Μάλτα, Κέρκυρα, Παζοί, Λευκάδα, Ιθάκη, Κεφαλονιά, Ζάκυνθος.

- Γαλλία: Παρίσι.

- Γερμανική Συνομοσπονδία (συμπεριλαμβανομένης της Πρωσίας και της Αυστριακής Αυτοκρατορίας): Αμβούργο, Βερολίνο, Λειψία, Λεόπολις, Πόζναν, Άαχεν, Άουγκσμπουργκ, Ασάφενμπουργκ, Μπαϊρόιτ, Ντάρμστατ, Βόννη, Φραγκφούρτη²⁴, Χαϊδελβέργη, Στουτγκάρδη, Ουλμ, Μόναχο, Νυρεμβέργη, Μάιντς, Λιντς, Βιέννη, Τεργέστη, Βενετία, Βερόνα, Ραγκούσα, Βιδίνιο, Σμπίου, Τσέρνοβιτς, Βρόντη.

- Ρωσική Αυτοκρατορία: Αγία Πετρούπολη, Βαρσοβία, Οδησός, Ιάσιο, Κροστάνδη, Οτσακόβ, Κισινάου.

- Οθωμανική Αυτοκρατορία: Κωνσταντινούπολη, Σμύρνη, Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Καλάβρυτα, Πρέβεζα, Καλαμάτα, Μεσολόγγι, Κόρινθος, Χίος, Μυτιλήνη, Χανιά, Λάρνακα, Βουκουρέστι, Κάιρο, Αλεξάνδρεια, Τύνιδα, Βαγδάτη, Μπρασόβ, Σεμλίνο.

- Παπικά κράτη: Αγκώνα.

- Μεγάλο Δουκάτο της Τοσκάνης: Λιβόρνο.

- Δανία: Κοπεγχάγη.

- Ελβετική Συνομοσπονδία: Βασιλεία, Γενεύη.

- Κάτω Χώρες: Βρυξέλλες.

- Πορτογαλλία: Λισαβόνα.

Η σχετική με την Ελλάδα ενημέρωση βρίσκεται συνήθως στο τμήμα του σώματος των εφημερίδων, στο οποίο παρατίθενται οι ξένες ειδήσεις, υπό τους τίτλους “Ελληνικές επαρχίες”, “Ελληνικά

²⁴ Αν και όλα δείχνουν ότι πρόκειται για τη Φραγκφούρτη επί του Μάιν, υπάρχει επίσης η πιθανότητα της πόλης της Φραγκφούρτη επί του Όντερ.

νησιά”, “Νησιά του Αρχιπελάγους” ή, απλά, “Το Αρχιπέλαγος”, ενώ οι ελληνικοί πληθυσμοί αναφέρονται ως Έλληνες, Μακεδόνες, Υδραίοι, Ψαριανοί, Λακεδαιμόνιοι, Σουλιώτες, Σφακιανοί, Ηπειρώτες ή Μανιάτες. Συγκεκριμένα, ο πόλεμος της ελληνικής ανεξαρτησίας αναφέρεται με διάφορους επαναλαμβανόμενους τρόπους:

- *“Acontecimientos de Moldavia y Valaquia”* (“Τεγονότα της Μολδαβίας και Βλαχίας”)
- *“Turbulencias de la Valaquia y la Moldavia”* (“Ταραχές στη Βλαχία και Μολδαβία”)
- *“Turbulencias en la Turquía europea”* (“Ταραχές στην Ευρωπαϊκή Τουρκία”)
- *“Alborotos de la Grecia”* (“Φασαρίες στην Ελλάδα”)
- *“Insurrección de la Grecia”* (“Ελληνική εξέγερση”)
- *“Asuntos de/de la Grecia”* (“Ελληνικές υποθέσεις”)
- *“Noticias de/de la Grecia”* (“Ειδήσεις από την Ελλάδα”)
- *“Negocios de la Grecia”* (“Ελληνικές υποθέσεις”)
- *“Negocios del Peloponeso”* (“Πελοποννησιακές υποθέσεις”)

Πέρα όμως από το ελληνικό ζήτημα, η γενική πορεία του Ανατολικού Ζητήματος αναφέρεται επίσης ως:

- *“Asuntos de Turquía”* (“Τουρκικά ζητήματα”).
- *“Negocios de Turquía”* (“Τουρκικές υποθέσεις”)
- *“Asuntos del Oriente”* (“Ανατολικά Ζητήματα”)
- *“Negocios del Oriente”* (“Υποθέσεις της Ανατολής”)
- *“Noticias de/del Oriente”* (“Ειδήσεις από την Ανατολή”)
- *“Guerra del/en el Oriente/en el Oriente de Europa”* (“Πόλεμος στην Ανατολή / στην Ανατολική Ευρώπη”)

Οι γεωγραφικοί χώροι, οι ιστορικές ελληνικές επαρχίες και οι οικισμοί είναι ιδιαίτερα πολυπληθείς, ώστε, εκτός από αρχαίες τοποθεσίες ευρύτερα γνωστές στη Δυτική Ευρώπη από την κλασική αρχαιότητα (Πελοπόννησος, Αχαΐα, Άργος, Κόρινθος, Αρκαδία, Αττική, Αθήνα, Σαλαμίνα, Θήβα, Μακεδονία, Κασσάνδρα, Φάρσαλα, Λάρισα, Ρόδος, Ιθάκη), συμπεριλαμβάνονται επίσης άλλες της ύστερης αρχαιότητας και του Μεσαίωνα (Αδριανούπολη, Ιωάννινα, Σέρρες, Δράμα, Κρήτη, Άγιον Όρος) ή και νεότερες (Καλαμάτα, Γαλαξειδί, Ηγουμενίτσα, Καλάβρυτα, Κατοχή, Μεσολόγγι (γνωστότατο στη Δύση από τις διαδοχικές πολιορκίες), Ναύπλιο, Ορφάνι, Πρέβεζα, Βόλος, Λάρνακα).

Τέλος, η περιοδολόγηση των πηγών γίνεται κυρίως με βάση τις κινητοποιήσεις στις αρχές των συγκρούσεων μέχρι τον Απρίλιο του 1823 και στη συνέχεια με τη σχηματοποίηση του ελληνικού κράτους και την αναγνώρισή του μεταξύ του 1828 και του 1830. Αναφέρονται συνεχώς πολλές προσωπικότητες της επανάστασης (κυβερνήτες, στρατιωτικοί, οπλαρχηγοί, θρησκευτικές αρχές), μεταξύ των οποίων οι αδελφοί Α. Κ. και Δ. Υψηλάντης, οι αδελφοί Υ. και Α. Καντακουζηνοί, Θ. Κολοκοτρώνης, Π. Μαυρομιχάλης, ο βλάχος οπλαρχηγός Τ. Βλαδιμηρέσκου και ο πατριάρχης Γρηγόριος Ε΄. Αναφέρεται επίσης ο Ι. Καποδίστριας στις διάφορες πολιτικές του θέσεις και πολύ σπάνια η ηρωίδα της επανάστασης Λ. Μπουμπουλίνα.

Συμπερασματικά, αυτή η αρχική μελέτη διαψεύδει την υποτιθέμενη άγνοια που κυριαρχούσε στην Ισπανία για την έναρξη της ελληνικής επανάστασης και για τα πρώτα γεγονότα, τις επιστρατεύσεις ή τις προσωπικότητες της περιόδου 1821-1823. Φαίνεται να επιβεβαιώνεται επίσης, με εξαίρεση τη δράση των εξόριστων φιλελευθέρων, η έλλειψη πληροφοριών και ειδήσεων μέχρι το 1828.

Βιβλιογραφία

- Brake, Laurel y Demoor, Marysa (επιμ.): *Dictionary of Nineteenth-century Journalism in Great Britain and Ireland*. Λονδίνο: Academia Press 2009.
- Cruz Seoane, María: *Historia del periodismo en España*. Μαδρίτη: Alianza Editorial 1983: τ. II.
- Dimakis, Jean (a): *La guerre de l'indépendance grecque vue par la presse française (période de 1821 à 1824). Contribution à l'étude de l'opinion publique et du mouvement philhellénique en France*. Θεσσαλονίκη: IMXA 1968.
- (b): *La Presse française face à la chute de Missolonghi et à la bataille navale de Navarin*. Θεσσαλονίκη: IMXA 1976.
- Dimopoulos, Aristide G.: *L'opinion publique française et la Révolution grecque, 1821-1827*. Νανσύ: Idoux 1962.
- Fuentes Aragonés, Juan Francisco y Fernández Sebastián, Javier: *Historia del periodismo español. Prensa, política y opinión pública en la España contemporánea*. Μαδρίτη: Síntesis 2010.

- Gil Novales, Alberto (a): *El Trienio Liberal*. Madrid: Siglo XXI 1989².
- (b): “La prensa en el Trienio Liberal (1820-1823)”, στο M. Tuñón de Lara *et al.*, *Prensa y sociedad en España (1820-1936)*. Madrid: Edicusa 1975: 201-206.
- (c): “Los colaboradores del «Zurriago» y de «La Tercero-la»”. *Bulletin hispanique*, t. LXXIV, 1-2 (1972): 165-184.
- Granges, Charles Marc des: *La Presse littéraire sous la Restauration (1815-1830)*. Παρίσι: Société du Mercure de France 1907.
- Kalifa, Dominique *et al.* (διεύθ.): *La civilisation du journal. Histoire culturelle et littéraire de la presse française au XIXe siècle*. Παρίσι: Nouveau Monde 2011.
- Lake, Brian: *British Newspapers: A History and Guide for Collectors*. Λονδίνο: Sheppard Press 1984.
- Larra y Sánchez de Castro, Mariano José de: *Artículos* (επιμ. E. Rubio Cremades), Madrid, Cátedra, 1997¹⁵.
- Martínez de las Heras, Agustín: “La práctica periodística a través de El Universal (1820-1823)”, στο A. Gil Novales (συν.), *La Revolución liberal. Congreso sobre la Revolución liberal española en su diversidad peninsular (e insular) y americana*. Μαδρίτη: Ediciones del Orto, 2001: 401-418.
- Morán Ortí, Manuel: *La “Miscelánea” de Javier de Burgos: la prensa en el debate ideológico del Trienio Liberal*. Villaviciosa de Odón (Μαδρίτη): Universidad Europea-CEES, 1996².
- Morfakidis Motos, Dimitris Miguel: “Primeros ecos de la Revolución griega en España: Alberto Lista y el filohelenismo liberal conservador español”, en *Actas del V Congreso Iberoamericano de Estudios Neohelénicos. “Mundo Neogriego y Europa. Contactos y diálogos Culturales”* (Valencia, 25-26 de octubre de 2013) [2015, en prensa].
- Rubio Cremades, Enrique (a): “*La Periódico-manía* y la prensa madrileña en el Trienio Liberal (I)”. *Anales de Literatura Española* 3 (1984): 429-446.
- (b): “*La Periódico-manía* y la prensa madrileña en el Trienio Liberal (II)”. *Anales de Literatura Española* 4 (1985): 383-414.

- Stöber, Rudolf: *Deutsche Pressegeschichte: Von den Anfängen bis zur Gegenwart*. Κωνσταντζα-Μόναχο: UVK-Verlagsgesellschaft 2014.
- Tabaki-Iona, Fridériki: *Poésie philhellénique et périodiques de la Restauration*. Αθήνα: Société des archives helléniques, littéraires et historiques 1993.
- Vacalópoulos, Apóstolos E.: *Historia de Grecia Moderna (1204-1985)*. Σαντιάγο: Universidad de Chile 1995.
- Williams, Kevin: *Read All About It!: A History of the British Newspaper*. Λονδίνο: Routledge 2009.
- Zavala Zapata, Iris Milagros: *Románticos y socialistas. Prensa española del XIX*. Μαδρίτη: Siglo XXI de España, 1972, κεφ. Ι: 7-38.

Ηλεκτρονικές πηγές

- El Correo literario y mercantil*. Hemeroteca Digital. Biblioteca Nacional de España [online]. URL: <<http://hemerotecadigital.bne.es/details.vm?q=id:0003725517&lang=es>> [19/09/2014].
- El Duende satírico del día*. Hemeroteca Digital. Biblioteca Nacional de España [online]. URL: <<http://hemerotecadigital.bne.es/details.vm?q=id:0003711431&lang=es>> [19/09/2014].
- El Espectador* (Madrid. 1821). Hemeroteca Digital. Biblioteca Nacional de España [online]. URL: <<http://hemerotecadigital.bne.es/details.vm?q=id:0004202104&lang=es>> [29/09/2014].
- El Restaurador* (Madrid). Hemeroteca Digital. Biblioteca Nacional de España [online]. URL: <<http://hemerotecadigital.bne.es/details.vm?q=id:0004360118&lang=es>> [29/09/2014].
- El Universal* (Madrid. 1820). Hemeroteca Digital. Biblioteca Nacional de España [online]. URL: <<http://hemerotecadigital.bne.es/details.vm?q=id:0003616615&lang=es>> [30/09/2014].
- El Zurriago* (Madrid. 1821). Hemeroteca Digital. Biblioteca Nacional de España [online]. URL: <<http://hemerotecadigital.bne.es/details.vm?q=id:0003934384&lang=es>> [29/09/2014].
- Miscelánea de comercio, política y literatura*. Hemeroteca Digital. Biblioteca Nacional de España [online]. URL: <<http://hemerotecadigital.bne.es/details.vm?q=id:0003907927&lang=es>> [28/09/2014].

Periódico de las damas. Hemeroteca Digital. Biblioteca Nacional de España [online]. URL: <<http://hemerotecadigital.bne.es/details.vm?q=id:0004978375&lang=es>> [29/09/2014].

Wiener Zeitung: österreichische Tageszeitung seit 1703. Österreichische Nationalbibliothek [online]. URL: <http://search.obvsg.at/primo_library/libweb/action/display.do?tabs=detailsTab&ct=display&fn=search&doc=ONB_aleph_acc000071122&indx=1&recIds=ONB_aleph_acc000071122&recIdxs=0&elementId=0&renderMode=poppedOut&displayMode=full&frbrVersion=&dscnt=0&vl%281UI%29=contains&scp.scps=scope%3A%28%22ONB%22%29&frbg=&tab=default_tab&dstmp=1426038884485&srt=rank&mode=Basic&&dum=true&tb=t&vl%28freeText%29=Wiener%20Zeitung%20&vid=ONB> [18/09/2014].

Der Oesterreichische Beobachter. Österreichische Nationalbibliothek [online]. URL: <http://search.obvsg.at/primo_library/libweb/action/display.do?tabs=detailsTab&ct=display&fn=search&doc=ONB_aleph_acc002850595&indx=1&recIds=ONB_aleph_acc002850595&recIdxs=0&elementId=0&renderMode=poppedOut&displayMode=full&frbrVersion=&dscnt=0&vl%281UI%29=contains&scp.scps=scope%3A%28%22ONB%22%29&frbg=&tab=default_tab&dstmp=1426038502918&srt=rank&mode=Basic&&dum=true&tb=t&vl%28freeText%29=Der%20Oesterreichische%20Beobachter%20&vid=ONB> [18/09/2014].

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΜΩΝ Β', Γ' Δ', Ε'

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ Β' ΤΟΜΟΥ

Πρόλογος (Κ. Α. Δημάδης)	21
--------------------------------	----

5. Συνέχειες, ασυνέχειες, ρήξεις στη λογοτεχνία

5.1. Σημειωτικοί κώδικες και γλωσσικά παίγνια

Ελένη Κόλλια: Σκιές και σώματα, φωνές στη σιωπή. Περιπτώσεις ονομάτων στο πεζογραφικό έργο του Γιάννη Σκαρίμπα	31
Λίζα Μαμακούκα: «Λέξεις-ασπάλακες», «λέξεις-φουρνέλα»: Οι γλωσσικές επιλογές ως μέσο κατάλυσης θεσμών στα μυθιστορήματα του Παύλου Μάτεσι	45
Ευάγγελος Α. Ντάβας: Έρωσ- Θάνατος: Η ρήξη των φραγμών στον <i>Παλαιό των ημερών</i> του Παύλου Μάτεσι	61

5.2. Ο λόγος της κριτικής και της διανόησης: επιτελέσεις του κανόνα

Δημήτρης Βλαχοδήμος: Ένας πρώιμος κανόνας της “γενιάς του τριάντα”: Πέτρου Σπανδωνίδη, <i>Η πεζογραφία των νέων (1929-1930)</i> , Θεσσαλονίκη 1934	75
Σάββας Καραμπέλας: Η συνέχεια της εθνικής ποίησης: Τα κριτήρια και οι αποκλεισμοί από τον κανόνα του Αντρέα Καραντώνη	91
Andria Michael: Η αναβίωση του αρχαίου ελληνικού δράματος και η νομιμοποίηση της ιστορικής συνέχειας στις αρχές του 20ού αιώνα στην Ελλάδα	103
Βασίλης Α. Μπογιατζής: «Τηλέφωνα του Επέκεινα»: Έλληνες διανοούμενοι ως δημιουργοί (performers) και αποκλειστικοί αντιπρόσωποι υπερβατικών οντοτήτων και Απολύτων (Μεσοπόλεμος-Μεταπολεμική περίοδος)	115
Βενετία Αποστολίδου: Γεώργιος Ζώρας και Λίνος Πολίτης: Οι περιορισμοί του πανεπιστημιακού θεσμού και το συμβολικό κεφάλαιο της Νεοελληνικής Φιλολογίας	143

Νίκος Φαλαγκάς: Η κριτική του ημερολογίου στην Ελλάδα: από την καταδίκη στη μίμηση	159
Σωτηρία Σταυρακοπούλου: Τομές και ρήξεις στη λογοτεχνία της Θεσσαλονίκης	179

5.3. Η πρόσληψη της αρχαιότητας και του Βυζαντίου

Συμεών Δεγερμεντζίδης: Ο ρόλος της χρονικής ασυνέχειας στις διακειμενικές νοηματοδοτήσεις του λογοτεχνικού μύθου	197
Calliopi Dourou: Μεταξύ αναγεννησιακού ουμανισμού και πρόδρομων μορφών Νεοελληνικής εθνικής αφύπνισης: αναψηλαφώντας την επική παράδοση του Ομήρου στην <i>Ιλιάδα</i> του Νικόλαου Λουκάνη (1526)	209
Γιάννης Ξούριας: Εκθρονίζοντας τον «Νέον Ανακρέοντα»	229
Georgia Pateridou: Continuities and discontinuities: Kostis Palamas' cultural politics at the end of the nineteenth century	245
Πολυξένη Κ. Μπίστα: «Η ιερή τάξη των πραγμάτων»: στοιχεία του υπερβατικού στα βυζαντινά έργα του Άγγελου Τερζάκη	255
Ευανθία Νικολαΐδου: Η «μυθική» μορφή του τελευταίου αυτο- κράτορα του Βυζαντίου σε έργα της νεοελληνικής λογο- τεχνίας	265

5.4. Μετάφραση και πολιτισμική διαμεσολάβηση – Λογοτεχνικά ρεύμα- τα και συγκριτολογικές προσεγγίσεις

Andreas N. Michalopoulos: Translating and interpreting Ovid's <i>Heroides</i> in 19th century Greece: Philippos Ioannou and his <i>Φιλολογικά Πάρεργα</i>	287
Charilaos N. Michalopoulos: Literary transfers and cross-cul- tural exchanges in the Greek speaking world at the turn of the 20th century: the verse translation of Ovid's <i>Metamorphoses</i> by A.S. Kasdaglis (1908)	299
Μαρία Σεχοπούλου: Αντιδάνεια: η αρχαιόθεμη τραγωδία του Στρίντμπεργκ «Hellas» και η άγνωστη μεταφραστική τύχη της στην Ελλάδα	315

Cristiano Luciani: Η βιβλιοθήκη Μουτζάν. Η ιταλομάθεια της Ελισάβετ Μαρτινέγκου (1801-1832)	329
Μιχαήλ Λειβαδιώτης: Ο Ν. Λούντζης μεταφραστής του Hegel: οι μεταφράσεις για τον Σολωμό	347
Βασιλική Μήσιου: Ο ρόλος της ποιητικής μετάφρασης στη διαμόρφωση της νεοελληνικής γλώσσας και ποίησης	359
Χριστίνα - Γεωργία Κασίνη: Ο ελληνικός Joyce: Μια αμφίδρομη σχέση	373
Dimitra Chrysovitsanou: L'eco del Futurismo Italiano in Grecia - Il caso di Giorgio Theotokas	389
Nicole Votavonά Sumelidisονά: Η γυναίκα και το γυναικείο σώμα στην ελληνική και τσεχική υπερρεαλιστική ποίηση του μεσοπολέμου	403

5.5. Έμφυλος λόγος στην ποίηση και στην πεζογραφία (19ος-20ός αι.)

Βαρβάρα Ρούσσου: Συνέχειες και ασυνέχειες στη γυναικεία ποίηση του 19ου και αρχών του 20ού αι.	419
Λουίζα Χριστοδουλίδου: Ρομαντικές και αντιθετικιστικές απηχήσεις στο ποιητικό έργο της Σαπφούς Λεοντιάδος: «Ο ποιητής και το δάσος ή η τέχνη και η φύσις»	437
Νίνα Παλαιού: Στα ίχνη μιας χειραφετικής φωνής των αρχών του 20ού αιώνα: η περίπτωση της Λώρας Δάφνη	451
Διαμάντη Αναγνωστοπούλου: Ρήξεις της στερεοτυπικής γυναικείας εικόνας και στάσης σε κείμενα γυναικών συγγραφέων του Μεσοπολέμου	469

5.6. Ειδολογικοί προβληματισμοί (12ος-20ός αι.)

Romina Luzi: Continuity, tradition and innovation in the Palaeologan novels	487
Δήμητρα Γιανναρά: Η λειτουργία του αφηγητή και του διηγητή in mediam narrationem	501
Ολυμπία Βρακοπούλου: Οραματικά κείμενα του 16ου αιώνα	519

Θεοδώρα Ζαμπάκη: Λόγοι φιλοσόφων και άλλων σοφών για τον νεκρό Μέγα Αλέξανδρο σε ανώνυμο αιθιοπικό κείμενο και σε αραβική διήγηση που παραθέτει ο ιστορικός al-Tha'ālibī (961-1038 μ.Χ.)	529
Μαρία Παραλίδου: Πρόσληψη της νέας τέχνης – Η κλασικο-ρομαντική αντινομία στο καταληκτικό κεφάλαιο της φιλοσοφικής πραγματείας <i>Δοκίμιον Καλλιλογίας ήτοι Στοιχεία Αισθητικής</i> (Ζάκυνθος, 1856) του Κωνσταντίνου Στρατούλη	547
Θάλεια Ιερωνυμάκη: Στον τόπο της διακοπής και της συνέχειας του βίου. Εκδοχές της ποίησης του νεκροταφείου στον 19 ^ο αιώνα	563
Νίκος Μαυρέλος: “Πάρεργον”, “Παίγνιον” και “Διηγηματική εγκυκλοπαίδεια”: Ο “ναρκισσισμός” της νεοελληνικής δημιουργικής πεζογραφίας ως όχημα της πρώιμης νεωτερικότητας (1716-1866)	581
Ειρήνη Χατζοπούλου: Η <i>Πάπισσα Ιωάννα</i> του Εμμανουήλ Ροΐδη: μια πρόταση πρώιμου νεωτερικού-ναρκισσιστικού μυθιστορήματος	599
Φωτεινή Λίκα: Επίγονοι του Γιουβενάλη ή του Ορατίου; Ο Λασκαράτος, ο Ροΐδης και η Σάτιρα του 19 ^{ου} αιώνα	619
Κατερίνα Κωστήου: Από την παρωδία στο pastiche: ζητήματα ορολογίας και θεωρίας. Μια «ειδολογική» προσέγγιση του ποιήματος «Τι είπε η γκαμήλα (παστίσιο)» του Γιώργου Σεφέρη	635
Ιουλιανή Βρούτση: Η ανατρεπτική «ποιητική του Τύπου»: ο Κωνσταντίνος Πωπ και η «επικίνδυνος [ειδολογική] καινοτομία» του νεοελληνικού χρονογραφήματος (1848)	661
Λέανδρος Φωτεινιάς: Συνέχειες, ασυνέχειες και ρήξεις της ελληνικής πεζογραφίας στον ημερήσιο τύπο: Ο ελληνικός λογοτεχνικός πεζός λόγος στην εφημερίδα το <i>Άστυ</i> , 1891-1900	689
Μαρία Καραϊσκού: Ρήξεις και συνέχειες στην ιστορία του νεοελληνικού διηγήματος: ο Δημοσθένης Βουτυράς και το «φάντασμα» της ηθογραφίας (1900-1930)	703
Αθηνά Κορούλη: Μετά την ηθογραφία: οι νέες κατευθύνσεις της μεσοπολεμικής διηγηματογραφίας (1920-1940)	723

5.7. Συνέχειες και ασυνέχειες στην Κρητική και Επτανησιακή Λογοτεχνία

Τάσος Α. Καπλάνης: Ασυνέχειες και ρήξεις; Οι ασυγχρονίες του ομόχρονου στην κρητική λογοτεχνία (14ος-16ος αι.)	743
Günther S. Henrich: Ακόμα ένα –αποσπασματικό– έργο του Γ. Χορτάτση: «Η Ξεχασμένη Νύφη»	765
Αφροδίτη Αθανασοπούλου: Από τις Κρητικές κωμωδίες στα σατιρικά όνειρα του Σολωμού	785
Αναστασία Δανάη Λαζαρίδου: «..από τα κόκκαλα βγαλμένοι»; Α. Κάλβος, Δ. Σολωμός, Ι. Ρίζος Νερουλός: Φαναριώτες και Επτανήσιοι στη δίνη της κρίσιμης επαναστατικής δεκαετίας 1820-1830	821
Κωστής Παύλου: Από τη φιλολογία στη γενετική κριτική: (α)συνέχειες και ρήξεις στην ερμηνεία και έκδοση του πρώτου σχεδίου γραφής των <i>Ελεύθερων πολιορκισμένων</i> του Διονύσιου Σολωμού	839
Κωνσταντίνος Φουρναράκης: Από το <i>Μισολόγγι</i> του Δ. Σολωμού στη <i>Μεσολογγιάδα</i> του Α. Αντωνιάδη: μια ποιητική ασυνέχεια	861
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΜΩΝ Α΄, Γ΄, Δ΄, Ε΄	875

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ Γ' ΤΟΜΟΥ

Πρόλογος (Κ. Α. Δημάδης)	21
--------------------------------	----

5. Συνέχειες, ασυνέχειες, ρήξεις στη λογοτεχνία

5.8. Από τη γενιά του 1880 στις αισθητικές αναζητήσεις του Μεσοπολέμου

Γεράσιμος Ρεντίφης: Η γενιά του 1880. Παύλος Καλλιγιάς και Ανδρέας Καρκαβίτσας	31
Λάμπρος Βαρελάς: Κόντρα στο ρεύμα: Ο Ανδρέας Καρκαβίτσας και οι ρήξεις του με τη νεοελληνική κοινωνία και τις αναμονές του αναγνωστικού κοινού	47
Γκρατσιέλλα - Φωτεινή Καστελλάνου: Κρίση και θύματα στο έργο του Κωνσταντίνου Θεοτόκη <i>Οι Σκλάβοι στα δεσμά τους</i>	61
Αγγελική Λούδη: Η αναδιήγηση μιας παλιάς ιστορίας: <i>Φρατζέσκα ντα Ρίμινι</i> (1922) του Διονύσιου Κόκκινου	73
Fatima Eloeva, Arina Reznikova: Η αισθητική του εφιάλτη στα έργα Παπαδιαμάντη και Ντοστογιέβσκι (<i>Έγκλημα και τιμωρία</i> και <i>Φόνισσα</i>). Το θέμα των ονείρων	87
Νικόλαος Α.Ε. Καλοσπύρος: Η βιοτική μεταφορά στον Παπαδιαμάντη: Το παπαδιαμαντικό παράδειγμα της ρήξης ανάμεσα στη μεταφυσική ανησυχία του αστικού κόσμου και στη νηπτική ενσωμάτωση της πολιτικοοικονομικής ελλαδικής κρίσης	97
Κ. Γ. Κασίνης: Η νεοελληνική βορειομανία: η ρήξη με το ρομαντικό παρελθόν	119
Βάλια Τσάιτα - Τσιλιμένη: Η μεταφραστική δραστηριότητα της «γενιάς του 1920»: μεταγγίζοντας όψεις πολιτισμού στην ελληνική κοινωνία	139
Απόστολος Μπενάτσης: Η πολυμορφία της ποίησης του Καρυωτάκη	149
Maria Caracausi: I racconti di Napoleon Lapathiotis	161

Κατερίνα Δ. Σχοινά: Η μεταιχμιακή ποιητική του «απόρριχτου» Ναπολέοντα Λαπαθιώτη: «μικρά τραγούδια σε πεζό ρυθμό»	171
Tea Gamrekeli: Για μια άγνωστη πτυχή της ποίησης του Κ. Π. Καβάφη	189
Hans Eideneier: Ο Καβάφης και οι ρίζες του φιλελληνισμού ...	197

5.9. Η «γενιά του 1930»: Ποίηση, Πεζογραφία, Ιδεολογία

Γιάννης Δημητρακάκης: Ο Γιώργος Σεφέρης και ο γαλλικός κλασικός 17ος αιώνας	207
Maila García – Amorós: Η οικογένεια Σεφεριάδη πριν και μετά το '22 μέσα από την οικογενειακή αλληλογραφία	229
Μαρία Μανδαμαδιώτου: Η φυλή και το έθνος στο δημοσιογραφικό λόγο του Στράτη Μυριβήλη (1914-1949)	241
Bart Soethaert: Το <i>Χρονικό μιας πολιτείας</i> του Παντελή Πρεβελάκη και η «μεταβολή» της 4ης Αυγούστου 1936	257
Γεωργία Λαδογιάννη: Η λογοτεχνία στο μεσοπόλεμο. Απομυθοποιήσεις και αποσιωπήσεις. Το μυθιστόρημα του Θράσου Καστανάκη	275
Κατερίνα Μουστακάτου: Συγγενείς χαρακτήρες και αντικρουόμενες ιδεολογίες στο πεζογραφικό έργο του Γιώργου Θεοτοκά	289
Helena González – Vaquerizo: Η «μοντερνιστική» <i>Οδύσσεια</i> του Νίκου Καζαντζάκη. Κλασικός και φιλοσοφικός ήρωας ..	301
Νίκος Μαθιουδάκης: Η γλωσσική ποιητική ταυτότητα του Καβάφη και του Καζαντζάκη: μια συγκριτική μελέτη	319
Δημήτρης Κόκορης: Ρίτσος και σοσιαλιστικός ρεαλισμός : μία σύνθετη σχέση	343

5.10. Αφήγηση, αναπαράσταση και ιδεολογία στην πεζογραφία: από τις αρχές του 20ού αι. ως τη σύγχρονη λογοτεχνία της κρίσης

Γιώργος Φρέρης: Η συμβολή του πολέμου της δεκαετίας 1912-22 στη νεοελληνική γραμματεία	361
---	-----

Έρη Σταυροπούλου: Η παρουσία της Μικρασιατικής Καταστροφής στη νεοελληνική πεζογραφία (συνέχειες, ασυνέχειες, ρήξεις)	379
Θανάσης Αγάθος: <i>Γαλήνη</i> : από τον λυρισμό του Ηλία Βενέζη (1939) στον πειραματισμό του Gregory Markopoulos (1958)	397
Μαρία Αθανασοπούλου: Η 'ουλή του Οδυσσέα': Διακεκομμένητητα και ερμηνεία στην <i>Αριάγνη</i> [1962] του Τσίρκα	409
Ulrich Moennig: <i>Θυμάμαι</i> : Ο Νίκανδρος Κεπέσης απαντά στον Άρη Αλεξάνδρου	427
Evgenia Plioroulou: <i>Καλά εσύ σκοτώθηκες νωρίς</i> , κλασικά και εικονογραφημένα	441
Αυγή Λίλλη: «Ποιώντας» στο «περιθώριο»: Η ρήξη της μεταπολεμικής γενιάς με τη γενιά του '30 και την κριτική μέσα από το «ψευδορεαλιστικό» πρίσμα της <i>Φανταστικής περιπέτειας</i> του Αλέξανδρου Κοτζιά	453
Olena Polkhovska: Greek history in kaleidoscopic vision of Maro Douka's characters: narrative strategies unifying individual and historical experience	471
Δέσποινα Σκούρτη: Αντικατοπτρισμοί και μνήμες της περιόδου 1967-1974 στη ελληνική πεζογραφία	483
Εύα Γανίδου: Μυθοπλασιακές βιογραφίες του Γ.Μ. Βιζυηνού: Ρήξεις, ανατροπές και συνέχειες	497
Λίλια Μπάναχ: Κάλυψη των κενών της ιστορίας στο βιογραφικό μυθιστόρημα της Ρέας Γαλανάκη <i>Ο βίος του Ισμαήλ Φερίκ πασά</i>	511
Salome Gventsadze: Χαμένες πατρίδες – ρήξη και διχασμός ανάμεσα σε δύο κόσμους στην ελληνική και γεωργιανή λογοτεχνία (Ρ. Γαλανάκη – Κ. Ταταρασβίλι)	519
Αλίκη Τσοτσορού: Ρήξη και συνέχεια στην αναζήτηση του ελληνικού πολιτισμού: Τα μυθιστορήματα του Βασίλη Αλεξάκη <i>Η μητρική γλώσσα και μ.Χ.</i>	533
Ευανθία Βλαχάβα, Σμαράγδα Κωστούδα: Ο λογοτεχνικός κανόνας υπό διαπραγμάτευση στα λογοτεχνικά κείμενα για τους πολιτικούς πρόσφυγες στην Ανατολική Ευρώπη	549

Τάμαρα Κόστιτς – Παχνόγλου: Η Αθήνα και τα σπίτια της από την μεταπολεμική ως την καταναλωτική κρίση στο έργο του Αντρέα Φραγκιά	567
Γιώργος Κωστακιώτης: Από τη δυστοπία στη ρήξη. Ο αποκλεισμός και η απομόνωση του ατόμου στο έργο του Γιάννη Μακριδάκη	583
Μαρίτα Παπαρούση: Αφηγηματοποιώντας το μέλλον: δυστοπικές προοπτικές και ιδεολογικές αναζητήσεις στην πεζογραφία της Ι. Μπουραζοπούλου	593
Παναγιώτης Ξουπλίδης: Τα λογοτεχνικά μυστήρια της θάλασσας του Νότου: Από τη Βαρκελώνη της μεταπολίτευσης στην Αθήνα της κρίσης	611

5.11. Από τους πρώτους μεταπολεμικούς ποιητές και την ποιητική γενιά του '70 στη σημερινή ποίηση της κρίσης

Χριστίνα Δράκου: Θεματικές Τομές στο Έργο του Έκτορα Κακναβάτου <i>Χαοτικά Ι</i>	629
Θεοδούλη Αλεξιάδου: Σκηνοθεσίες θανάτου και ποιητικό σκηνικό. Καρυωτάκης-Σαχτούρης-Βαρβέρης	645
Δώρα Μέντη: Δεκέμβρης του '44: Από τα επικαιρικά ποιήματα του 1945 ως τη νηφάλια αποτίμηση του 2000	663
Νίκη Eideneier – Αναστασιάδη: Από τη «Γενιά της Αμφισβήτησης» στη λογοτεχνία της Κρίσης	677

5.12. Εκδοτική αγορά, αναγνωστικό κοινό και η ανάγνωση ως πολιτισμική πρακτική – Εκφάνσεις της διεύρυνσης του σύγχρονου λογοτεχνικού πεδίου

Γιώργος Βλαχοπάνος: Ρισκάροντας επιχειρηματικά εν καιρώ κρίσης: ο εκδοτικός οίκος Ελευθερουδάκη και το περιοδικό <i>Νεοελληνικά Γράμματα</i>	689
Σοφία Ιακωβίδου: Διαβάζοντας (για) την ανάγνωση: όψεις της θεματοποίησης της ανάγνωσης στη σύγχρονη μυθοπλασία	705

Αναστασία Χολιβάτου: Αληθινές Ιστορίες: η γοητεία της λογοτεχνικής μη-μυθοπλασίας στο πλαίσιο της ελληνικής 'νέας δημοσιογραφίας'	719
Ζωή Βερβεροπούλου: Ο δημιουργός σε α' πρόσωπο: έντυπες συνεντεύξεις σύγχρονων Ελλήνων συγγραφέων	735
<i>5.13. Παιδική και εφηβική λογοτεχνία</i>	
Φωτεινή Βασιλοπούλου, Παναγιώτα Ψυχογυιοπούλου: «Παραμύθια... για μικρούς και μεγάλους» μια τέχνη και τεχνική που διαρκεί στο χρόνο	755
Μένη Κανατσούλη: Σύγχρονη ελληνική λογοτεχνία για εφήβους: οδεύοντας σε μια αβέβαιη ενηλικίωση(;)	769
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΜΩΝ Α', Β', Δ', Ε'	787

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ Δ' ΤΟΜΟΥ

Πρόλογος (Κ. Α. Δημάδης)	19
--------------------------------	----

6. Συνέχειες, ασυνέχειες, ρήξεις στο θέατρο

6.1. Προσεγγίσεις στη δραματουργία του 19ου και του 20ού αιώνα

Αρετή Βασιλείου: Ερωτική επιθυμία και εθνικισμός; το θεματικό μοτίβο της αδελφικής αιμομειξίας στην ελληνική ρομαντική δραματουργία του 19ου αιώνα	29
Κωνσταντίνα Ριτσάτου: «Η ρίζα και η χλόη»: Ρήξεις και συνέχειες στη δραματουργία του Δημητρίου Γρ. Καμπούρογλου	47
Μανόλης Σειραγάκης: Η συνέχεια της ρήξης. Η <i>Τρισεύγενη</i> του Κωστή Παλαμά στη «Νέα Σκηνή» του Κωνσταντίνου Χρηστομάνου	73
Γεωργία Κονδύλη: Η επιρροή της Αθήνας στην καλλιτεχνική ζωή της Σμύρνης (1897-1922)	91
Κατερίνα Καρρά: Η κωμωδιογραφία της περιόδου 1936-1944 ως πεδίο μελέτης πολιτιστικών μεταβολών	105
Αρετή Μαθιουδάκη: Θέατρο σκιών και πολιτική μεταβολή στην Αθήνα του Μεσοπολέμου	115
Χριστίνα Παλαιολόγου: Παραμυθιακά και μεταφυσικά στοιχεία στο θεατρικό έργο του Σωτήρη Σκίπη	127
Βάνια Παπανικολάου: Καιροσκόπος ή κοινωνιστής; Η πρόσληψη του George Bernard Shaw από την ελληνική αριστερή διάνοηση	141
Virginia López Recio: Το ισπανικό θέατρο στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια της δικτατορίας των Συνταγματαρχών	157
Γρηγόρης Ιωαννίδης: Το ελληνικό θέατρο «της ρήξης»: Οι πρώτες προσπάθειες του νεανικού θεάτρου και του πειραματικού δραματικού λόγου κατά τη διάρκεια της Δικτατορίας και της πρώτης Μεταπολίτευσης (1967-1981)	167

6.2. Δραματουργικές μεταμορφώσεις του αρχαίου μύθου

Μιχάλης Γεωργίου: Μεταμορφώσεις των <i>Βακχών</i> στην Ελλάδα (1950-2005). Μια πρώτη προσέγγιση	189
Ana Chikovani: Η μορφή της Μήδειας στη σύγχρονη ελληνική και γεωργιανή λογοτεχνία. Τυπολογικοί παραλληλισμοί	207
Αθανάσιος Γ. Μπλέσιος: Ο Προμηθέας και ο Ηρακλής στη νεο-ελληνική δραματουργία του 20ού αιώνα	227
Sophie Shamanidi: Μεταμορφώσεις της Κλυταιμνήστρας (Γ. Σεφέρης – Γ. Ρίτσος – Ι.Καμπανέλλης)	245

6.3. Το σύγχρονο θέατρο και η θεατρολογική έρευνα σήμερα

Γιώργος Π. Πεφάνης: Συνέχειες, τομές και διακειμενικά πεδία στη σκηνική αφήγηση της φρίκης. Η περίπτωση της παράστασης <i>Μέδουσα</i> του Θωμά Μοσχόπουλου (2011)	259
Καλλιόπη Εξάρχου: Δημήτρης Δημητριάδης: Η «Υπερλογοτεχνία» συναντά το «Δράμα του Σύμπαντος»	277
Σοφία Φελοπούλου: Συνέχεια και ασυνέχεια στο έργο του Γιώργου Διαλεγμένου	287
Κυριακή Πετράκου: Ελληνοκεντρισμός και παγκοσμιοποίηση στο ελληνικό θέατρο των τελευταίων δεκαετιών	303
Λητώ Ιωακειμίδου: Η ποίηση στη σκηνή: Συνέχειες και ρήξεις στην πρόσληψη των Ρομαντικών και των επιγόνων τους. Έλληνες Ρομαντικοί και Λωτρεαμόν από την ομάδα Bijoux de Kant	327
Άννα Μαυρολέων: Το ψηφιακό αρχείο του Ελληνικού Κέντρου Μελέτης και Έρευνας του Ελληνικού θεάτρου – Θεατρικού Μουσείου. Οι ανεκμετάλλευτοι αρχαιακοί θησαυροί και η περιπέτεια της θεατρολογικής έρευνας στην Ελλάδα της κρίσης	345
Μαρία Δημάκη – Ζώρα: Συνέχειες και ρήξεις στην εξέλιξη του θεάτρου για ανήλικους θεατές στην Ελλάδα	361
Ιωάννα Μενδρινού: Ασυνέχειες και ρήξεις στην πρόσληψη και προβολή όψεων της παιδικής ηλικίας στη δραματουργία για ανήλικους θεατές της μεταπολίτευσης	375

7. Συνέχειες, ασυνέχειες, ρήξεις στη γλώσσα

7.1. Ζητήματα θεωρίας και ιστορίας της γλώσσας

- Henri Tonnet:** Η διαμόρφωση των ονοματικών και ρηματικών συνταγμάτων στα ελληνικά από τον 5ο μ.Χ. ως το 12ο αιώνα 407
- Anna Lazarova:** Συνέχειες ή ασυνέχειες στην κωμική γλώσσα; Ο ρόλος των πραγματολογικών μορίων στις (νεοελληνικές) μεταφράσεις της αρχαίας ελληνικής κωμωδίας 415
- Karolina Gortych – Michalak:** Ασυνέχειες ή συνέχειες της νομικής γλώσσας 1974-2014 427
- Milena Jovanonić, Πολύδωρος Γκοράνης:** Ο Γιάννης Ψυχάρης και η Γλωσσολογική Εταιρεία των Παρισίων 461
- Βούλα Ποσάντζη:** Η μαχόμενη δημοτικίστρια Σίτσα Καραϊσκάκη και η σχέση της με τον Εθνικοσοσιαλισμό. Συνέχεια ή ρήξη; Η αλληλογραφία με τον Στρατή Δούκα 475
- Akis Gavriilidis:** The eternal return of the living-dead (languages): Spectres of (dis)continuity 489

7.2. Συγκριτικές και διαλεκτολογικές προσεγγίσεις

- Predrag Mutavdžić, Αναστάσιος Καμπούρης:** Η σύγχρονη ελληνική γλώσσα στο σταυροδρόμι ανάμεσα στις «μικρές» και «μεγάλες» γλώσσες (συμβολή στη θεωρία της διαπολιτισμικής επικοινωνίας) 509
- Svetlana Berikashvili:** Η διαπολιτισμική μεταφραστική προσέγγιση των ιδιωτικών εκφράσεων (με βάση ιδιωτικές εκφράσεις από το μυθιστόρημα του Νίκου Καζαντζάκη *Ο Χριστός Ξανασταυρώνεται*) 527
- Irina Tresorukova:** Κατάταξη των νεοελληνικών φρασεολογισμών: προσέγγιση στο θέμα (με βάση τη ρωσική θεωρία της γλωσσολογίας) 541

7.3. Γλωσσικά στοιχεία ως πολιτισμικοί δείκτες

Μαρία Βραχιονίδου: Η έννοια του «ξένου» μέσα από γλωσσικές παρατηρήσεις. Συνέχειες και ασυνέχειες	555
Μαρία Δημάση: Λέξεις από την τουρκική γλώσσα στα διηγήματα του Γεωργίου Βιζυηνού: η σημειωτική συμβολή τους στην αφηγηματική πλοκή και στην ενίσχυση της αναγνωστικής πρόσληψης διαχρονικά	573
Jingjing Hu: Οι διαπολιτισμικές διαφορές στο μάθημα μετάφρασης ελληνικών - κινέζικων μέσω των έργων του Καζαντζάκη	589

8. Ψηφιακή πραγματικότητα: συνέχειες, ασυνέχειες, ρήξεις της βιωμένης εμπειρίας

8.1. Ψηφιακές ανθρωπιστικές σπουδές και νέα κειμενική πραγματικότητα

Σωκράτης Μπαλτζής, Θεόδωρος Βυζάς, Ευγενία Ευμοιρίδου: Η σημασιοσυντακτική συμπεριφορά του ρήματος ως καθοριστικός παράγοντας στην κατασκευή των σημασιοσυντακτικών κανόνων της νεοελληνικής για την αυτόματη επεξεργασία της	611
Μαρία Ακριτίδου: Οι νεοελληνικές σπουδές μπροστά στην ψηφιακή πραγματικότητα. Η ανάπτυξη ψηφιακού σώματος νεοελληνικής ποίησης από το ΚΕΓ με το διεθνές πρότυπο Text Encoding Initiative	651
Dimitrios Kydros, Anastasios Anastasiadis: Social Network Analysis in Literature. The case of <i>The Great Eastern</i> by A. Embirikos	681
Μαρία Μοίρα, Δημήτριος Μακρής: Ψηφιακοί πλόες στη λογοτεχνική πόλη. Συνέχειες και ασυνέχειες της αστικής χωρικής εμπειρίας	703
Ευγενία Τσιουπλή: Διαδικτυακά περιοδικά: η ψηφιακή συνέχεια μιας διαχρονικής συνήθειας	723
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΜΩΝ Α΄, Β΄, Γ΄, Ε΄	741

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ Ε΄ ΤΟΜΟΥ

Πρόλογος (Κ. Α. Δημάδης)	21
9. Πολιτισμικές μεταφορές, διαπολιτισμικοί μετασχηματισμοί και διακαλλιτεχνικές προσεγγίσεις	
<i>9.1. Στρογγυλό Τραπέζι «Πολιτισμικές διαμεσολαβήσεις & διαμόρφωση του “εθνικού χαρακτήρα” στον περιοδικό τύπο του 19ου αιώνα»</i>	
Άννα Ταμπάκη: Εισαγωγή – Παρουσίαση των στόχων της έρευνας και των πρώτων πορισμάτων της	29
Κυριακή Αθανασιάδου: Εικόνες της <i>Μήδειας</i> και η κατασκευή του γυναικείου φύλου στον περιοδικό τύπο του 19ου αιώνα	51
Χρυσόθεμις Σταματοπούλου – Βασιλάκου, Αικατερίνη Διακουμοπούλου – Ζαραμπούκα: Διαπολιτισμική πρόσληψη της δραματουργίας μέσα από τον ελληνικό περιοδικό τύπο του 19ου αιώνα: Μια πρώτη προσέγγιση	65
Ευριπίδης Γαραντούδης: Η αναβίωση της αρχαίας ελληνικής μετρικής τον 19ο αιώνα: μετρική θεωρία και ποιητική πράξη	85
Μαρία Σπυριδοπούλου: Ο Εμίλ Ζολά μέσα από τον ελληνικό περιοδικό τύπο των δύο τελευταίων δεκαετιών του 19ου αιώνα: μια πρώτη προσέγγιση	95
Αγγελική Σπυροπούλου: Ελληνοαγγλικές λογοτεχνικές συναντήσεις του 19ου αι.- πρόσληψη και διαπολιτισμικότητα	115
Κατερίνα Καρακάση: Η <i>αρχαία δημοτική ποίηση</i> και τα <i>ωραία προϊόντα του γερμανικού Παρνασσού</i> . Σημειώσεις για την πρόσληψη του γερμανικού Ρομαντισμού στον περιοδικό τύπο του 19ου αιώνα	133
Άλκηστη Σοφού: Ο <i>Θεατής της Ανατολής (Le Spectateur de l’Orient)</i> διαλέγεται με την Ευρώπη. Οι διακυμάνσεις μιας «εθνικής αφήγησης»	151
Αύρα Ξεπαπαδάκου, Αλέξανδρος Χαρκιολάκης: Το λυρικό θέατρο και η μουσική σαλονιού στον ελληνόφωνο περιοδικό Τύπο του 19ου αιώνα	159

9.2. Μέσα από τον καθρέφτη: πολιτισμοί σε επαφή (Βενετοκρατία και οθωμανική κυριαρχία)

Ελένη Τσουραπά: Il buon governo: σχεδιάζοντας το σύστημα διακυβέρνησης στην ελληνοβενετική Ανατολή. Το παράδειγμα της Κρήτης (13ος-17ος αι.)	171
Ρομίνια Τσακίρη: Consistency and rupture in punishments in Crete under the Venetian rule (13th – 17th century)	185
Tatiana Markaki: Cultural transfers and social ruptures in Venetian Crete: dowries of distinguished <i>cittadini</i> in seventeenth-century Candia	207
Ουρανία Καραγιάννη: Η οικογένεια Λοράντου και η διαδρομή της από τον Χάνδακα στη Βενετία: μια περίπτωση διαπολιτισμικής τεκμηρίωσης του οικογενειακού και υλικού τους βίου (17ος αιώνας)	221
Χρήστος Αποστολόπουλος: Τα τελευταία χρόνια της Βενετοκρατίας στην Κύπρο: Αρχαιακά τεκμήρια για την παρουσία, τη δράση και το θάνατο του Ιάκωβου Διασορηνού	239
Γιώργος Νικολάου: Συνέχειες, ασυνέχειες και ρήξεις στον ελληνικό κόσμο κατά τα νεότερα χρόνια: η περίπτωση της Πελοποννήσου (1685-1715)	253
Pedro Bádenas: Πειρατές και δούλοι ή αιχμάλωτοι. Οι Έλληνες και η θάλασσα στη διάρκεια της Τουρκοκρατίας	273

9.3. Μέσα από τον καθρέφτη: πολιτισμοί σε επαφή (20ός αι.)

Αλεξία Αλτουβά: Έλληνες ηθοποιοί στο Παρίσι σε αναζήτηση της δραματικής τέχνης: Σημεία επίδρασης στην ελληνική υποκριτική την περίοδο από τα τέλη του 19ου αιώνα ως τις αρχές του 20ού	285
Julien Calvié: La représentation des Grecs dans l'œuvre de l'helléniste français Louis Roussel (1881-1971): la thématique de la continuité	303
Μαριλένα Κουζίνη: «Γιατί όχι το Βυζάντιο;». Η θέση του ως συνεχιστή του ελληνικού πνεύματος στη συνείδηση των γάλλων λογίων επισκεπτών της Ελλάδας στα μέσα του 20ού αιώνα	321

Μαρίνα Κοκκινίδου: Πολιτισμοί σε επαφή στην Ελλάδα του μεταπολέμου: Η περίπτωση του περιοδικού <i>Αγγλοελληνική Επιθεώρηση</i> (1945-1955)	339
---	-----

9.4. Φιλέλληνες, Λόγιοι & Κοινότητες της διασποράς

Λίλια Διαμαντοπούλου: Ο Φιλέλληνας Carl Jakob Iken (1789-1841) και ο ρόλος του στις Νεοελληνικές Σπουδές	359
Ιωάννα Σπηλιοπούλου: Το ταξίδι του Ειρηναίου Θειρσίου στην Ελλάδα (1831-1832) μέσα από την αλληλογραφία του με τη γυναίκα του ως πηγή μαρτυρίας για τις ιδεολογικές διενέξεις αναφορικά με τις ρίζες του ελληνικού πολιτισμού	377
Konstantinos Tsivos: Οι πολιτικοί πρόσφυγες στην Τσεχοσλοβακία. Από τη μια ρήξη στην άλλη	397
Ρεγγίνα Κασιμάτη: Bona και το Africo. Η διαφιλονικούμενη παράδοση δύο κοινοτήτων του ιταλικού νότου για την πατρότητα ενός τοπικού Αγίου, και οι κεκαλυμμένες εδαφικές διεκδικήσεις	417
Νικόλαος Σιώκης: Η παροικία των Κλεισουριέων στο Ζέμουν (Σεμλίνο). Αμφίδρομες σχέσεις με τον γενέθλιο τόπο	425
Ευαγγελία Γεωργιτσογιάννη: Συνέχειες και ασυνέχειες στην πολιτισμική ιστορία μιας ελληνικής κοινότητας στη διασπορά: η περίπτωση της κοινότητας στο Σουλινά (Ρουμανία) με βάση τα γλυπτά μνημεία	449

9.5. Πολιτισμική πολιτική, οπτική κουλτούρα και διακαλλιτεχνικές προσεγγίσεις

Βασιλική Σαρακατσιάνου: Η Αναγιγνώσκουσα στη νεοελληνική τέχνη: θεσμικές αλλαγές στην εκπαίδευση των γυναικών στην καμπή του 19ου προς τον 20ό αιώνα	481
Στεριανή Τσιντζιλώνη: Χορευτικά σώματα και Ιστορία: αναλύοντας τρεις στιγμές από την ιστορία του χορού και της Ελλάδας	507
Christina Michael: Η χρήση της πολιτισμικής και μουσικής συνέχειας στη διάλεξη του Μάνου Χατζιδάκι για το ρεμπέτικο	523

Πολίνα Ταμπακάκη: Εξετάζοντας τον μύθο και τη μυθολογία της γενιάς του '30: η ανακάλυψη του ρεμπέτικου από τον Μάνο Χατζιδάκι και ο Γιώργος Σεφέρης	533
Νικόλαος Μάμαλης: Η μουσική πρόσληψη της <i>Ορέστειας</i> του 1903 στο Βασιλικό Θέατρο	553
Alexandros Charkiolakis: Το Ωδείο Αθηνών ως καθοριστικός φορέας πολιτισμικής διαμόρφωσης	571
Άννα-Μαρία Ρεντζεπέρη – Τσώνου: Η μελοποίηση του ύμνου της Κασσιανής <i>Κύριε, η εν πολλαίς αμαρτίαις περιπεσούσα γυνή</i> από Έλληνες συνθέτες του 19ου και του 20ού αιώνα ..	581
Maria Athanassiou: Modern Greek Poetry set to music: a cultural diplomat?	597
Παρασκευάς Γ. Μουρατίδης: Εικόνες των «Συμμάχων»: Τα εθνικά θέματα και το αντιδυτικό πνεύμα στις δημοφιλείς πολιτικές κωμωδίες του παλιού ελληνικού κινηματογράφου (1946-1974)	623
Χρήστος Δερμεντζόπουλος: Place, memory and tradition in contemporary Greek cinema just before the crisis	645
María Eugenia De la Nuez Pérez: L'image de la Grèce et du Japon dans les premières expositions universelles (1851-1910): changement ou continuité?	653
Evi Baniotopoulou, Efthymia Lydia Roupakia, Eleni Sideri: Locating Belonging, Refiguring Space: Mediterranean crossings and the 4th Thessaloniki Biennale of Contemporary art	667
Vera Mystaka: Continuities and dis-continuities in the work of Jannis Kounellis	679
Ελένη Καρασαββίδου: Από το Όλνερμάστον στον Μαραθώνα: 50 χρόνια από την δολοφονία του Γρ. Λαμπράκη ή η πολιτική ως πολιτιστική πρόταση	699

9.6. Πολιτισμική πολιτική και χρήσεις της αρχαιολογίας και της παράδοσης στην τέχνη

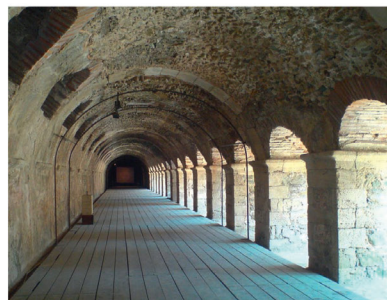
Καλλιόπη Παυλή: Το κόστος της «καταγωγής»	727
Κατερίνα Τζάμου: Βασίλειος Κουρεμένος και ταφική αρχιτεκτονική: Τα όρια και οι υπερβάσεις του νεοκλασικισμού ..	745
Βασιλική Χρυσοβιτσάνου: Αρχαιολογία και Ιστορία της Τέχνης: Η Κυκλαδική Τέχνη και η αισθητική του Μοντερνισμού στον Christian Zervos	761
Αθηνά Ι. Τσιγκαροπούλου: Συνέχειες και ρήξεις στην παράδοση της αγιογραφίας. Ο μετασχηματισμός της δράσης των Κολακιωτών από το 18ο έως και τον 20ό αιώνα	777

9.7. Λαϊκή παράδοση και λαογραφικές προσεγγίσεις

Michał Bzinkowski, Manuel Serrano: Η δυτικοευρωπαϊκή μάσκα του Χάρου στα δημοτικά τραγούδια	807
Anna Koustinoudi, Charalampos Passalis: Gaskell the Ethnographer: The Case of Modern Greek Songs	829
Χριστίνα Πετροπούλου: Κάποτε υπήρχε ένα χωριό... ή Το πανηγύρι ως μέσο αναβίωσης μιας «χαμένης» συλλογικότητας	843
Στέλλα Αλεξίου: Λαϊκή παράδοση και εκπαίδευση: Γέφυρα επικοινωνίας στις προκλήσεις των θεσμικών αλλαγών. Η περίπτωση της Κύπρου	857
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΜΩΝ Α΄, Β΄, Γ΄, Δ΄	871

Ε΄ Ευρωπαϊκό Συνέδριο Νεοελληνικών Σπουδών
της Ευρωπαϊκής Εταιρείας Νεοελληνικών Σπουδών
Θεσσαλονίκη, 2-5 Οκτωβρίου 2014

5th European Congress of Modern Greek Studies
of the European Society of Modern Greek Studies
Thessaloniki, 2-5 October 2014

Ευρωπαϊκή Εταιρεία Νεοελληνικών Σπουδών
Αθήνα 2015